

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ Р. О. Максимович

« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«МАГІСТР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

**Тема: «МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВПРАЦІ
ДЕРЖАВ У БОРОТЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ»**

Виконавець: Лещенко Кирило Сергійович

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Онищенко Олег Володимирович

Нормоконтролер: викладач Головатенко Марина Юріївна

Київ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТЕРОРИЗМУ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....	7
1.1. Тероризм: поняття та правова сутність.....	7
1.2. Проблема протидії міжнародному тероризму в сучасному міжнародному праві.....	22
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВИ У ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ.....	35
2.1. ООН як центральна установа боротьби з тероризмом у сучасному світі.....	35
2.2. Міжнародно-правові механізми у боротьбі з тероризмом у межах актів Європейського Союзу	48
.....	
2.3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. у системі протидії	62
тероризму.....	
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВУ ДЕРЖАВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ	70
ТЕРОРИЗМУ.....	
3.1. Сучасні тенденції розвитку міжнародного тероризму: виклики та	70
загрози.....	
3.2. Інституційно-правові засади формування і реалізації антитерористичної політики	80
США.....	

ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні міжнародний світопорядок стикається з багатьма глобальними викликами, якими є глобальне поширення епідемії коронавірусу COVID-19, ескалація військової агресії Росії проти України, «сирійське питання», загострення збройного конфлікту між Ізраїлем та Палестиною, питання міжнародної безпеки стоїть на порядку денному міжнародної спільноти.

У сучасних умовах однією з найнебезпечніших загроз міжнародній безпеці та світовому порядку є міжнародний тероризм, який є одним із інструментів політичної дестабілізації суспільства внаслідок загострення геополітичних, соціокультурних і релігійних протиріч у національному та міжнародному масштабах. Життя держав поступово вийшло за межі національної злочинності кожної держави і перетворилося на глобальне, криміногенне явище, для протидії якому потрібна співпраця всього міжнародного співтовариства – держав, міжнародних організацій.

Загальновідомо, що за сучасних умов розвитку суспільства право на безпеку, регламентоване та гарантоване положеннями Загальної декларації прав людини 1948 р., є одним із основних прав людини. З огляду на це серед пріоритетних завдань окремих держав юридичний обов'язок держави забезпечувати захист своїх громадян, особливо щодо загрози терористичних злочинів, що, з одного боку, гарантує можливість здійснення прав людини, прав і основних свобод громадян та інших осіб, які проживають на її території, посідає чільне місце шляхом вжиття правових заходів, які можуть захистити їх від загрози тероризму та, з іншого боку, шляхом притягнення винних до відповідальності.

Однак бувають випадки, коли держави застосовують такі заходи на національному рівні у боротьбі з терористичними актами (наприклад, катування та жорстоке поводження з особами, визнаними винними в тероризмі

тощо), що призводить до серйозних порушень прав людини та принципів законності.

У цьому контексті постає питання, чи потребує глобальна боротьба з тероризмом використання міжнародно-правових механізмів співпраці держав, спрямованих на протидію терористичній загрозі.

Питанням боротьби з тероризмом як міжнародним суспільно небезпечним явищем займалися багато вчених-міжнародників, кримінального права та кримінології, зокрема В. Антипенко, Ш.А. Басіоні, І. Бліченко, К. Войтовський, О. Грачова, С. Дрьомова, В. Ємельянова, О. Жайворонка, Р. Каламкарян, С. Колесніков, В. Кубальський, В. Кудрявцева, В. Рисіна, О. Резнікова, І. Цюприк та ін.

Теоретичним і практичним аспектам, спрямованим на дослідження питання міжнародного співробітництва держав у боротьбі з тероризмом, присвячені дослідження вітчизняних науковців, зокрема К. Войтовського, З. Гбура, С. Кошової, А. Місюри, О. Резнікова, О. Таран, І. Цюприка та ін. Серед іноземних вчених, які досліджували проблему застосування міжнародних конвенційних механізмів співпраці держав у протидії тероризму, можна відзначити Дж. Блек-Бранча, К. Уорбріка, Дж. Гордона, Б. Гулда, А. Дональда, Л. Лазаруса, Ф. Ліча, Р. Сміта, Дж. Хедігана та ін.

Водночас поступове зростання загрози тероризму протягом 2014-2023 років, а також повномасштабне військове вторгнення в Україну терористів держави-агресора Російської Федерації ставить питання про перегляд існуючих міжнародних механізмів боротьби з терористичними злочинами, зокрема міжнародної співпраці держав у боротьбі з міжнародним тероризмом, що зумовлює актуальність обраної теми магістерського дослідження: «Міжнародно-правове регулювання співпраці держав у боротьбі з тероризмом на сучасному етапі», яка є цікава як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерського дослідження є проведення комплексного аналізу особливостей міжнародно-правового регулювання співпраці держав у боротьбі з тероризмом на сучасному етапі.

Досягнення поставленої мети передбачало вирішення таких **завдань**:

- дослідити поняття та правову сутність міжнародного тероризму;
- проаналізувати проблеми протидії тероризму в сучасному міжнародному праві;
- схарактеризувати ООН як центральну установу у боротьбі з тероризмом на сучасному етапі;
- провести аналіз міжнародно-правових механізмів у боротьбі з тероризмом у межах актів Європейського Союзу;
- визначити особливості застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. у системі протидії тероризму;
- окреслити сучасні тенденції, виклики та загрози у розвитку міжнародного тероризму;
- проаналізувати інституційно-правові засади формування та реалізації антитерористичної політики США.

Об'єкт дослідження є міжнародна співпраця держав у боротьбі з тероризмом.

Предмет дослідження – міжнародно-правові механізми співробітництва держав у сфері протидії тероризму на сучасному етапі.

Методологічна основа роботи. Методи дослідження було обрано із урахуванням визначеної мети та завдань, об'єкта та предмета дослідження. Методологічним підґрунтям дипломної роботи стала сукупність філософських, загальнонаукових методів пізнання, а також методів правової науки, що властиві як для загальної теорії права, так і для теорії міжнародного права та порівняльного правознавства.

У даній магістерському дослідженні були використані наступні методи: формально-логічні методи (аналіз, синтез, дедукція, індукція використані при дослідженні сучасних наукових підходів до розуміння сутності поняття

«тероризм», «терористичний акт», «міжнародний тероризм»); загальнонауковий метод (застосовано з метою вивчення особливостей захисту та реалізації прав людини, закріплених в положеннях міжнародних конвенційних механізмів у сфері протидії тероризму на сучасному етапі, особливостей функціонування міжнародних організацій у сфері боротьби з тероризмом на міжнародному рівні); системно-структурний метод (був застосований при дослідженні особливостей впливу положень міжнародно-правових механізмів на національне законодавство держав-членів у сфері протидії тероризму); формально-юридичний метод (застосовано для з'ясування змісту положень міжнародно-правових конвенційних механізмів в контексті протидії тероризму).

Важлива роль у нашому дослідженні належить спеціально-науковим методам, зокрема: методу тлумачення юридичних норм, який було використано задля дослідження змісту положень міжнародних та національних нормативних правових актів у сфері протидії міжнародному тероризму; порівняльно-правовий метод було застосовано з метою визначення спільних та відмінних рис у підходах до застосування правових норм в контексті протидії проявам тероризму.

Апробація результатів дослідження. Окремі наукові результати дослідження були апробовані та опубліковані у межах науково-практичних конференцій, круглих столів та семінарів.

Структура роботи обумовлена її метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження, а також логікою викладення матеріалу. Магістерське дослідження складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТЕРОРИЗМУ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

1.1. Тероризм: поняття та правова сутність

У сучасному глобалізованому світі загроза тероризму визнана одним із найсерйозніших викликів. Внаслідок цього у боротьбі з тероризмом застосовуються різноманітні підходи, серед яких вирішальну роль відіграють кримінальні заборони.

Походження терміну «терор» можна простежити від латинського дієслова *terrere*, що означає «вселяти страх» або «викликати жах і побоювання».

У 1798 р. в англійському словнику вперше з'явився термін «тероризм», який визначав його як "систематичне використання терору як політики» [6]. Це ознаменувало початкову асоціацію поняття з діями уряду. Згодом цей термін взяли на озброєння антиурядові угруповання, зокрема, російські радикали у другій половині ХІХ століття.

Під впливом глобалізаційних процесів міжнародний тероризм перетворився на суперечливе явище, що становить глобальну проблему, яка негативно впливає на суспільні настрої, моральні цінності та духовне благополуччя. Основною метою терористичних актів є дестабілізація громадської безпеки, нагнітання страху та посягання на демократичні засади суспільства. За останні десятиліття міжнародний тероризм перетворився на серйозну глобальну проблему, яка дестабілізує більш широкий світовий ландшафт. Він становить зростаючу загрозу безпеці держав та їхніх громадян, спричиняючи значні політичні, економічні, моральні та психологічні наслідки. Це, своєю чергою, завдає глибокої психологічної шкоди населенню, часто призводячи до численних людських жертв.

За останні кілька років спостерігається сплеск терористичної активності. Вона розширює свої масштаби, ускладнюється і зростає частота

нападів, охоплюючи різноманітні форми, цілі та завдання.

Терористична діяльність насамперед пристосована до використання нюансів масової свідомості, капіталізуючи її схильність сприймати реальність не лише у світлі унікальності події, а й з огляду на здатність ЗМІ донести до громадськості справжній масштаб трагедії [56]. Таким чином, розуміння цього явища вимагає виявлення його відмінних рис та аналізу різних точок зору на визначення таких термінів, як «міжнародний тероризм», «національний/внутрішній тероризм» та «екстремізм». Це дуже важливо, оскільки в міжнародному праві не існує загальноприйнятого визначення поняття «міжнародний тероризм». Переважання подвійних стандартів та політичних розбіжностей між державами перешкоджає конструктивному діалогу. Варто зазначити, що сучасне академічне розуміння міжнародного тероризму почало формуватися після терористичної атаки 11 вересня 2001 року і подальшої війни з тероризмом.

Як перший виконавчий директор NextGen 5.0 і Міжнародної антитерористичної молодіжної мережі (ICTYN), а також як позаштатний науковий співробітник Програми з питань екстремізму в Університеті Джорджа Вашингтона, Ніколо Скремін (Nicolò Scremin) звертає увагу на "дилему визначення" в академічній, політичній та оперативній сферах. Ця дилема перешкоджає створенню цілісної концептуальної основи для вивчення тероризму, спотворює політичні дискусії навколо тероризму, підриваючи легітимність контртерористичних заходів. Зрештою, така непослідовність негативно впливає на зусилля міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом. Відсутність стійкого консенсусу щодо сутності цього явища призводить до принципової неоднозначності в розумінні його структури та динаміки [83].

На основі аналізу наукових праць, міжнародних документів та антитерористичного законодавства різних країн, термін "тероризм" у спеціальній літературі характеризується як складне та багатогранне явище. Залежно від понятійного обсягу його поділяють на три категорії:

- 1) у вузькому (спеціальному) розумінні;
- 2) у широкому розумінні;
- 3) у найширшому розумінні [60, с. 37].

Тероризм - складне і багатогранне явище. У 2005 р. Монті Маршалл, директор Центру системного миру, дослідницького інституту, що займається вивченням конфліктів, і Тед Гарр, американський вчений, що спеціалізується на політичних конфліктах і нестабільності, зазначили: «Тероризм, як політичний акт, існує на перетині індивідуальних і колективних дій, емоційного і раціонального, конвенційного і неконвенційного. Він може слугувати найпотужнішою формою протесту, найслабшою формою повстання або спеціалізованою тактикою в ширшому контексті тиранії чи війни» [72].

Розуміння терористичної загрози має значною мірою впливати з визнання зв'язку між тероризмом як індивідуальною мікроподією (вузьке поняття тероризму) і тероризмом як колективною макроподією (ширше поняття, що охоплює тиранію і війну). Тероризм може проявлятися як ізольований і екстремальний акт політичного насильства або відігравати значну роль в контексті війни. Війна, безсумнівно, є найбільш значною загрозою глобальному миру і безпеці, особливо в епоху, коли домінує механізована і технологічно розвинена зброя. Тому тероризм стає глобальною загрозою через свій потенційний зв'язок з війною.

В академічному дискурсі тероризм визначається вузько, шляхом виділення чотирьох притаманних йому ознак. Відсутність будь-якої з цих ознак в акті означає, що сам акт не має характеру тероризму.

Перш за все, тероризм визначається його здатністю створювати значну загрозу через виконання або явну загрозу виконання загальнонебезпечних дій. Крім того, тероризм характеризується своєю публічною природою, навмисно сіючи страх, тривогу і напругу в суспільстві. Зрештою, тероризм описується як застосування широкомасштабного насильства проти безвинних постраждалих або власності у поєднанні з психологічним маніпулюванням

фізичними або юридичними особами, чії рішення на підтримку терористів мають вирішальне значення, з метою викликати певну поведінку на тлі страху, що нагнітається в суспільстві [56, с. 351].

У своїй статті українська дослідниця С. Лисак проводить аналіз різних досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, які вивчають поняття «тероризм». Лисак стверджує, що тероризм – це багатовимірне соціальне явище, незмінно пов'язане з насильством або загрозою його застосування. Розглядаючи визначення тероризму, автор виділяє наступні підходи до розуміння цього поняття:

- 1) характеристика його як загальнонебезпечного діяння або загрози;
- 2) пов'язане із застосуванням насильства або погрози насильством
- 3) опис як суспільно небезпечної діяльності;
- 4) визнання його методом або формою насильства;
- 5) розглядають його як соціальне явище;
- 6) пов'язують його з організацією збройних формувань;
- 7) визначення його як форми насильницького протистояння;
- 8) віднесення його до категорії злочинів;
- 9) розгляд тероризму як сфери політичної діяльності [64].

Для теоретичного обґрунтування С. Лисак пропонує своє визначення: «Тероризм – це суспільно небезпечне явище, що характеризується застосуванням насильства або безпосередньою загрозою його застосування, спрямоване проти конкретних осіб, організацій, державних інститутів, окремих суб'єктів. Він може призвести до людських жертв, має суспільний масштаб, націлений на вплив на громадську свідомість і поширення певної ідеї, спричиняє несприятливі соціально-економічні та політичні наслідки» [41].

У колективній праці українських авторів «Сучасні тенденції розвитку міжнародного тероризму: Сучасне розуміння проблеми» дослідження понять

тероризму в рамках політичної складової висвітлює основні цілі міжнародної терористичної діяльності та її відмінності від інших форм як конвенціональних, так і неконвенціональних дій у збройних конфліктах. Спершу світовий тероризм сформувався як стратегія несиметричних дій – асиметричної відповіді на опір, який чинить терористичний рух одній із конфлікуючих сторін, зазвичай спрямований проти політичного режиму країни або коаліції країн. В умовах неадекватної та обмеженої конфронтації, що характеризується потенційно нерівним балансом сил, такі обставини спонукають до переходу до терористичної діяльності через вимушену необхідність залучення до асиметричних та нетрадиційних форм конфлікту.

По-друге, органи державної влади не є першочерговими цільовими об'єктами терористичних дій, хоча вони можуть бути мішенню в окремих терористичних актах. Спрямування терористичних дій проти них за певних умов протистояння є недоцільним з огляду на значну нерівність силових потенціалів, що не призведе до успіху у військовому конфлікті. Спрямованість таких атак є знаковою, а цільовою аудиторією – національна, регіональна чи світова громадська думка. Тому, нарешті, по-третє, успіх в умовах несиметричного протиборства терористичними засобами досягається за допомогою формування громадської думки та інспірування негативного сприйняття [65, с. 584-585].

Терористичні атаки мають на меті дискредитацію правлячих політичних сил та їхніх лідерів, підбурювання до кампаній громадянської непокори, дестабілізацію політичного ландшафту, створення політичної кризи та глибоку деморалізацію суспільства. Це призводить до третього наслідку - міжнародного тероризму як боротьби за громадську думку, де терористичні акти слугують символічними жестами. У міру того, як баланс сил стає більш сприятливим, ця боротьба трансформується в диверсії проти представників влади та правоохоронних органів з метою встановлення прямого політичного контролю над територією. Цей перехід вже не відповідає сучасному визначенню тероризму. Ця відмінність відрізняє тероризм від інших форм нетрадиційного

протистояння, таких як партизанська війна, повстання і політичні революції. Таке розуміння прояснює точки перетину і переплетення між тероризмом та іншими нетрадиційними формами конфронтації.

У сучасній міжнародно-правовій доктрині існують різні підходи до визначення поняття «тероризм». Наприклад, С. Кошова під тероризмом розуміє злочинні діяння, що вчиняються недержавними організаціями або окремими особами з метою вселити страх окремим особам (населенню), організаціям або неорганізованій спільноті, і все це з метою досягнення бажаного протиправного наслідку [32, с. 73].

Відомий міжнародний правознавець В. Антипенко у своїй дисертації розглядає тероризм як глобальне соціальне явище і дає йому наступне визначення: «Тероризм – це насильницьке протистояння, пов'язане з державним та/або міждержавним конфліктом, яке, крім заподіяння шкоди державним інтересам, порушує питання міжнародної безпеки та світового порядку. Це явище виникає внаслідок розбіжностей у політичних, економічних, етнотериторіальних і культурних інтересах між групами держав, націй, народів, суспільних рухів. При цьому принаймні одна зі сторін використовує терористичні акти як засіб впливу на противника для реалізації політичної мети" [3, с. 10-11].

Е. Ахмедов пропонує розуміти термін "тероризм" як міжнародно-орієнтоване правопорушення, що вирізняється значним рівнем суспільної небезпеки. Це правопорушення поширює свій вплив на життя і безпеку окремих осіб, а також на дипломатичні зусилля держав, міжнародне співробітництво, глобальні транспортні мережі [1, с. 28].

З точки зору О. Безвершого, міжнародний тероризм постає як небезпечне явище у світовій політиці, що становить загрозу для нормального розвитку міжнародних відносин через поширення терористичної ідеології та здійснення насильства у формі терористичних актів [5; 6]. Таке тлумачення додає глибини вищезгаданому визначенню, розширюючи наше розуміння сутності міжнародного тероризму. Воно уникає обмеження його суто кримінальною

діяльністю і підкреслює важливість ролі, яку відіграє терористична ідеологія.

Розглядаючи традиційні тлумачення терміну «тероризм», варто звернути увагу на визначення, що міститься у статті 2 Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р:

«а) будь-яка дія, яка кваліфікується як злочин у рамках застосування одного з договорів, зазначених у додатку до Конвенції, та

б) будь-які альтернативні дії з наміром заподіяти смерть або заподіяти тяжкі тілесні ушкодження особам, які не беруть активної участі у бойових діях під час воєнного зіткнення. Метою таких дій, що впливає з їхнього характеру або контексту, є вселення страху серед населення або примушування уряду чи міжнародної організації до певних дій чи утримання від них» [12, с. 128].

Важливо підкреслити, що пункт (а), що розглядає ситуації поза межами збройних конфліктів, стосується встановлених механізмів боротьби з конкретними злочинами, визнаними терористичними. Ці конвенції охоплюють наступне: Конвенція про боротьбу з незаконним заволодінням повітряними суднами 1970 р.; Конвенція про боротьбу з незаконними актами, направленими проти безпеки авіації 1971 р.; Конвенція про запобігання та карання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 р.; Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 р.; Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 р., та інші.

Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом 1977 р. застосувала схожий підхід, визначаючи тероризм шляхом перерахування конкретних злочинів, які класифікуються як терористичні:

- Злочини, пов'язані з виконанням Конвенції про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р.;
- Злочини, пов'язані з виконанням Конвенції про боротьбу зі злочинними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р.;
- Тяжкі злочини, пов'язані з незаконним посяганням на життя, фізичну

недоторканність та/або свободу особи, яка має право на міжнародний захист, у тому числі персоналу дипломатичних представництв;

- Злочини, що включають незаконне взяття особи (осіб) під варту та/або незаконне позбавлення волі особи (осіб);

- Протиправні діяння, пов'язані з використанням важкого озброєння (бомб, гранатометів, гранатометів), автоматичної вогнепальної зброї, а також з пересиланням посилок та/або поштових відправлень з різними видами небезпечних вкладень [11, с. 73].

Через те, що міжнародна спільнота намагається досягти консенсусу щодо визначення тероризму в рамках Організації Об'єднаних Націй, цей термін часто підміняється в політичному дискурсі ширшим і ще більш неоднозначним поняттям, відомим як «насильницький екстремізм». Однак ця субституція не вирішує проблему дефініції. Поняття «насильницький екстремізм» з'явилося в політикумі Великої Британії приблизно в той час, коли 7 липня 2005 р. відбулися напади на лондонську транспортну систему [50, с. 23]. Воно набуло поширення в політичних дискусіях у США, де було запроваджено розрізнення між «насильницьким екстремізмом» і «ненасильницьким екстремізмом» [52]. Концепція агресивного екстремізму мала на меті уникнути стигматизації мусульман у США та арабських режимів, що підтримують Сполучені Штати, прагнучи запобігти асоціюванню «мирного ісламу» з тероризмом. Останніми роками екстремізму та його запобіганню присвячено чимало досліджень.

У дискусіях щодо ідеологічних чинників, які стоять за конкретними випадками сучасної терористичної діяльності, пов'язаної з ісламом, використовуються різні терміни. Ці терміни охоплюють екстремізм, радикалізм, фундаменталізм, салафізм, ісламізм і джихадизм. Деякі автори вживають ці поняття як синоніми, в той час як дехто намагається розмежовувати їх.

У науковій праці «Радикалізація, дерадикалізація, контррадикалізація: Концептуальна дискусія та огляд літератури» [51] аргументовано доводиться,

що, виходячи з аналізу розвитку політичної думки з кінця XVIII століття, необхідно розрізняти поняття радикалізму та екстремізму. Незважаючи на те, що і радикали, і екстремісти, за визначенням, знаходяться поза межами основної політичної думки суспільства, це дослідження підкреслює, що радикали не схильні до насильства за своєю суттю. Хоча радикали можуть поділяти певні характеристики (такі як відчуження від держави, невдоволення зовнішньою політикою країни та відчуття дискримінації) з (насильницькими) екстремістами, між ними існують суттєві відмінності. Наприклад, радикали, особливо ті, що належать до європейської політичної традиції, загалом схильні вважати всіх людей рівними, тоді як екстремісти (не лише європейської політичної традиції) схильні до авторитаризму.

Вивчаючи історичні прецеденти, такі як фашизм і комунізм, можна визначити екстремістів як політичних акторів, схильних нехтувати верховенством права і відкидати суспільний плюралізм. Політичний екстремізм конкретно визначається як «прагнення до влади суспільним рухом, що відстоює політичний порядок денний, який, як правило, суперечить порядку денному, схваленому існуючою державною владою. Він передбачає обмеження індивідуальних свобод для досягнення колективних цілей, що може поширюватися на вбивство тих, хто не погоджується або потенційно може не погодитися з цим порядком денним» [51, с. 8-9]. Таким чином, центральними поняттями у цьому визначенні є обмеження індивідуальної свободи заради колективного блага та готовність до масового насильства.

Екстремісти прагнуть створити однорідне суспільство, засноване на жорстких, догматичних ідеологічних принципах. Їхнє завдання - примусити до конформізму, придушивши будь-яку опозицію і підпорядкувавши меншини. Це відрізняє їх від простих радикалів, які визнають різноманітність і покладаються на силу розуму, а не на жорсткі догми.

У демократичних суспільствах (насильницькі) екстремістські групи, рухи та партії часто відстоюють політичний порядок денний, що

характеризується кількома з наведених нижче ознак:

- опозиція до конституціоналізму, демократії, плюралізму та підтримка авторитаризму;

- в) фанатичне, нетерпиме та безкомпромісне ставлення;

- нехтування верховенством права, дотримання філософії, що "мета виправдовує засоби";

- готовність досягати своїх цілей будь-якими засобами, включаючи застосування масового політичного насильства проти супротивників [101, с. 9-10].

Безумовно, з практичної точки зору, визначення, закріплені в міжнародних, регіональних і національних правових документах, відіграють вирішальну роль. Зокрема, Резолюція Ради Безпеки 1373 від 2001 р. [17] та наступні резолюції навмисно утримуються від надання конкретного визначення «тероризму», незважаючи на те, що вимагають від держав вжиття широких законодавчих та виконавчих заходів. Такий стратегічний підхід Ради був розсудливим, враховуючи нагальну потребу у швидких антитерористичних заходах після 11 вересня 2001 р. Заглиблення у складне завдання визначення поняття «тероризм» у той час, швидше за все, не отримало б одностайного схвалення всіх держав-членів ООН щодо визначення, запропонованого 15 країнами-членами Ради Безпеки ООН.

Неспроможність ООН виробити загальновизнане юридичне тлумачення тероризму нерідко називають доказом недосяжності задовільного наукового визначення поняття «тероризм». Однак ця невдача ООН більше пов'язана з позицією членів Організації Ісламська конференція (ОІК, нині перейменована в Організацію ісламського співробітництва) і, меншою мірою, Ліги арабських держав (ЛАД) щодо таких питань, як Палестина і Кашмір, ніж з внутрішньою проблемою самої концепції тероризму. Опір ОІК і ЛАД в Юридичному комітеті Генеральної Асамблеї ООН не перешкоджає активним пошукам і досягненню більш широкого розуміння цього явища іншими структурами, в тому числі регіональними організаціями, які прагнуть досягти консенсусу.

Показовим прикладом є Рамкове рішення Європейського Союзу про боротьбу з тероризмом від 13 червня 2002 року, яке втратило чинність у 2017 році і визначає терористичні акти як такі, що здатні спричинити значну шкоду будь-якій країні або міжнародній організації з метою нанесення серйозної шкоди:

1. сильне залякування населення;
2. незаконний примус уряду або міжнародної організації до вчинення або утримання від вчинення певних дій;
3. значна дестабілізація або підриг основних політичних, конституційних, економічних чи соціальних основ країни або міжнародної організації [24].

Рамкове рішення ЄС також окреслює, що охоплює терористичні злочини:

1. Посягання на людське життя з потенційними смертельними наслідками;
2. Посягання на фізичне благополуччя особи;
3. Викрадення людини або захоплення заручників;
4. Заподіяння значних руйнувань державних або громадських об'єктів, транспортних систем, об'єктів інфраструктури (включаючи інформаційні системи), публічних або приватних просторів, майна, що створює загрозу для життя людей або спричиняє значні економічні збитки;
5. Викрадення повітряних, морських суден або інших видів громадського транспорту чи вантажних перевезень;
6. Виготовлення, право власності, закупівля, перевезення, надання або застосування зброї, вибухівки, ядерної, хімічної, біологічної чи біологічної зброї, що охоплює вивчення та створення біологічної та хімічної зброї;
7. Вивільнення шкідливих хімічних речовин або дії, що викликають виникнення пожеж, затоплення або вибухів, що становлять загрозу для людського життя;

8. Перешкоджання або перебої в постачанні води, електроенергії або будь-якого іншого основного природного ресурсу, що створює загрозу для життя людей;
9. Погроза вчинення будь-якої з дій, перелічених у пунктах 1-8 [24].

На зміну Рамковому рішенню ЄС 2002 р. прийшла Директива (ЄС) 2017/541 Європейського Парламенту та Ради від 15 березня 2017 р. про боротьбу з тероризмом. Ця директива підтверджує цілі терористичної діяльності, окреслює категорії терористичних злочинів і дає визначення «терористичної групи», яка характеризується як «структурована група, що складається з понад двох окремих індивідів, заснована на конкретний період часу і взаємодіє з метою скоєння терористичних злочинів» [28]. Структурована група визначається як така, що не була спонтанно сформована для безпосереднього вчинення злочину, не має формально визначених ролей для її членів, безперервності членства або розвиненої структури [27].

У Кодексі федеральних законів США 2001 року міжнародний тероризм визначається наступним чином: «Міжнародний тероризм характеризується насильницькими або небезпечними для життя діями, які порушують кримінальне законодавство США або будь-яких штатів, або були б кримінальним злочином, якби були вчинені в межах юрисдикції США або будь-якого штату. Її метою є залякування або примус цивільного суспільства, здійснення впливу на урядову політику шляхом залякування або примусу, або вплив на поведінку уряду за допомогою актів масштабного руйнування, вбивств або крадіжок» [22].

Законодавство США також розрізняє поняття «внутрішній тероризм». Відмінність між інтернаціональним і локальним тероризмом полягає у сфері громадської думки, на формування якої впливає діяльність терористів. У контексті внутрішнього тероризму основна увага приділяється національній громадській думці, а протистояння відбувається в національному символічному та інформаційному просторі. З іншого боку, міжнародний тероризм передбачає більш складний контекст, який охоплює як глобальну,

так і національну громадську думку, наприклад, в межах певного регіону. Ефективність передачі інформації про символічний акт громадській думці безпосередньо залежна від ефективності каналів масової комунікації. У контексті проблематики міжнародного екстремізму цими засобами є насамперед міжнародні ЗМІ, а з виникненням цифрових засобів масової інформації - трансграничні ЗМІ [74, с. 584-585].

Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» 2003 р., тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, пов'язана із свідомим і цілеспрямованим застосуванням насильства, включаючи захоплення заручників, підпали, вбивства, тортури, мордування, посягання на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей, насильство над органами влади або інші посягання на життя чи здоров'я ні в чому не винних громадян, що має на меті досягнення певних злочинних цілей [46]. Він спрямований на досягнення злочинних цілей за допомогою таких кримінальних діянь. Крім того, закон визначає «міжнародний тероризм» як суспільно небезпечні діяння, що вчиняються у світовому або регіональному масштабі терористичними організаціями або групами, можливо, за підтримки органів державної влади окремих держав.

Ці дії спрямовані на досягнення конкретних цілей, які передбачають насильницькі дії, такі як викрадення, захоплення, вбивство або погрози невинним людям. Крім того, сюди входить руйнування або загроза руйнування найважливіших об'єктів національної економіки, засобів забезпечення життєдіяльності, комунікацій, а також використання або можливість використання атомної, хімічної, біологічної та будь-якої іншої зброї масового знищення. Відтак, наразі існує невизначеність щодо межі між термінами «тероризм» та «міжнародний тероризм», що підкреслює потребу в поєднанні національних та інтернаціональних зусиль у протидії тероризму [6].

Ми поділяємо точку зору українського дослідника З. Гбура, який визначає ключові характеристики міжнародного тероризму наступним чином:

- Цілі, які переслідують міжнародні терористи, мають наслідки для

безпеки більш ніж однієї держави.

- Підготовка або здійснення акту міжнародного тероризму починається в одній державі, а завершується в іншій.

- Держава, відповідальна за фінансування міжнародної терористичної діяльності, відрізняється від держави, в якій перебувають особи, що здійснюють таку діяльність.

- Жертвами міжнародних терористичних актів стають особи з різних держав або ті, хто користується міжнародним захистом.

- Міжнародний тероризм негативно впливає на діяльність міжнародних організацій, а також на безпеку двох або більше держав [7].

Існує багато форм тероризму, серед яких найпоширенішими є: сепаратистський (етнонаціоналістичний) тероризм; тероризм лівого спрямування; тероризм правого спрямування; релігійний; кібертероризм; радіологічний, хімічний, біологічний та ядерний тероризм; міжнародний тероризм та ін. [10].

Восьме видання Глобального індексу тероризму 2020 (GTI) визначає різні фактори, пов'язані зі зростанням масштабів поширення тероризму в глобальному масштабі:

- Тероризм демонструє стійку кореляцію з підвищеним рівнем групового невдоволення і ослабленням верховенства права в усіх регіонах світу.

- В індустріально високорозвинених державах соціальні та економічні чинники, асоційовані з явищем тероризму, в першу чергу пов'язані з соціальним безправ'ям та ізоляцією.

- Тероризм у країнах, що розвиваються, часто пов'язаний з релігійними чи етнічними розбіжностями та корупцією.

- Соціальні системи чутливі до потрясінь, і широкомасштабний терористичний акт може призвести до довготривалих і часто неочікуваних змін у системі.

- Терористичні атаки 11 вересня 2001 р. спричинили глибокі та довготривалі трансформації в соціальній та державній системі Сполучених Штатів, які тривають вже майже два десятиліття.

- Після цих атак спостерігається помітне погіршення захисту прав людини, верховенства права, моніторингу та регулювання ЗМІ, а також судового нагляду і контролю.

- Вплив на суспільство і його управління виділяється як найбільш важливий фактор, що визначає розмір, тривалість і успіх терористичної групи [30].

Враховуючи різноманітність точок зору, можна стверджувати, що наразі не існує єдиного підходу до визначення сутності тероризму в міжнародному праві. Після консолідації різних наукових та загальноприйнятих точок зору, запропоноване визначення «тероризму» виглядає наступним чином: це міжнародний злочин, пов'язаний з вбивством та/або заподіянням тяжких тілесних ушкоджень особам, які не беруть активної участі у воєнних діях під час збройних конфліктів. Основною метою є навмисне залякування населення або примушення уряду певної держави чи міжнародної організації до вчинення або утримання від вчинення певних дій.

На сучасному етапі суспільного прогресу проблема міжнародного тероризму стала глобальним викликом для світової спільноти, дезорганізуючи роботу окремих регіонів. Цей факт підкреслює нагальну необхідність створення ефективного оперативного механізму інформаційного та міждержавного співробітництва. Міжнародний тероризм визначається як насильство або погрози вбивством, вибухом, підпалом або іншими діями, що мають ідеологічне підґрунтя. Його метою є залякування населення, заподіяння суттєвої майнової збитковості, вплив на функціонування міжнародних організацій, а також органів державної чи місцевої влади та прийняття ними рішень. Це визначення застосовується, коли подібні заходи направлені проти працівників міжнародних установ, декількох держав або вчиняються особами,

для яких країна, на території якої вчиняється (або планується) терористичний акт, становить загрозу безпеці країни.

Збірка рішень Ради Безпеки ООН, ЄС та Ради Європи, попри дефініцію, кодифікувала численні цінні та основоположні принципи на міждержавному правовому рівні і у співробітництві держав у протидії тероризму. Тим не менш, відсутність чіткого визначення тероризму залишається суттєвою перешкодою, яка знижує ефективність антитерористичних зусиль, повагу до прав людини і міжнародного гуманітарного права, а також легітимність і законність здійснення Радою Безпеки своїх повноважень у сфері забезпечення міжнародної стабільності згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй.

Отже, на основі вищенаведеного можна дійти висновку про те, що на сьогодні відсутній єдиний підхід до визначення тероризму в міжнародному праві. Узагальнивши різні наукові та загальноприйняті точки зору, автор пропонує наступне визначення терміну «тероризм»: це міжнародний злочин, що полягає в умисному вбивстві та/або заподіянні тяжких тілесних ушкоджень особам, які не беруть активної участі у воєнних діях під час збройних конфліктів. Основною його метою є навмисне залякування населення або примушення певної держави чи міжнародної організації до вчинення або утримання від певних дій.

1.2. Проблема протидії міжнародному тероризму в сучасному міжнародному праві

Важливо відзначити значну кількість досліджень з цього питання, проведених як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, а також значну кількість нормативно-правових актів. У нашому огляді досліджень та документів ми згрупували їх за наступними категоріями:

- 1) дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців;
- 2) нормативно-правова база, створена Радою Безпеки ООН, ЄС та США у сфері протидії тероризму;

3) дослідження аналітичних центрів.

Слід зазначити, що внесок вітчизняних науковців у сферу дослідження міжнародного тероризму є дещо фрагментарним, зосередженим переважно на аналізі терористичних загроз всередині України. Однак, вважаємо за доцільне виділити монографічне дослідження професора В. Ємельянова «Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення» [61], присвячене питанням протидії тероризму в Україні. У монографії розглядаються правові засоби протидії терористичній діяльності та, спираючись на досягнення юридичної науки, аналізується чинне вітчизняне та зарубіжне законодавство, а також відповідні міжнародно-правові документи. У дослідженні виявлено недоліки та суперечності в антитерористичному законодавстві України та запропоновано науково обґрунтовані шляхи його вдосконалення.

Монографія «Тероризм: Кримінологічне визначення та кримінально-правова протидія» [59], авторами якої є генерал-майор міліції В. Середа та кандидат юридичних наук, доцент Львівського державного університету внутрішніх справ І. Серкевич, досліджує тероризм як багатогранну соціально-політичну, правову та практичну проблему. Автори заглиблюються у різні аспекти розуміння тероризму як суспільного феномену і кримінального правопорушення. Вони ґрунтовно досліджують його сутність, зміст та ознаки, пропонуючи теоретичні висновки та практичні рекомендації, що ґрунтуються на зарубіжному досвіді щодо кримінально-правової антитерористичної протидії тероризму.

У роботі детально аналізуються поняття тероризму та терористичної діяльності, закріплені в міжнародно-правових документах (ООН, Ради Європи) та внутрішньозаконодавчих нормативно-правових актах (держав колишнього СРСР, країн Західної Європи та Північної Америки). Автори стверджують, що західноєвропейські держави мають спільні тенденції у підходах до антитерористичного законодавства, тоді як кримінально-правове регулювання кримінальної відповідальності за вчинення тероризму в іноземних державах

відображає історичні традиції кожної конкретної держави. Незважаючи на ретельний аналіз зарубіжного законодавства, дослідження не виявило жодних положень, які можна було б негайно інтегрувати в чинне національне законодавство [51].

Заслуговують на увагу та є комплексними дисертаційні роботи вітчизняних дослідників М. Кучерука «Протидія тероризму в системі сучасного міжнародного права» [63] та М. Бунчука «Фінансово-економічний механізм формування та реалізації державної політики протидії тероризму».

У роботі М. Кучерука представлено аналітичний огляд антитерористичної діяльності в контексті міжнародного права. Дисертантка дає уявлення про розвиток міжнародної стратегії і тактики протидії тероризму.

З іншого боку, дисертація М. Бунчука присвячена фінансово-економічним механізмам, задіяним у формуванні та реалізації державної політики протидії тероризму. Автор акцентує увагу на проблемі відсутності цілісної науково-теоретичної концепції протидії тероризму, підкреслюючи її вплив на розробку ефективних механізмів запобігання терористичним загрозам. У дослідженні розглядаються інституційно-правові засади фінансово-економічних механізмів становлення та впровадження державної антитерористичної політики [54].

Аналізу антитерористичної системи США присвячені дослідження В. Паливоди [69], В. Мокляка [66], В. Боченка [52]. Автори окремо розглядають різні нормативно-правові акти США, пов'язані з протидією тероризму, наголошуючи на важливості участі громадськості в антитерористичній діяльності та окреслюючи інструменти для долучення громадян до співпраці [52, с. 151].

У комплексній аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень розглядаються сучасні тенденції міжнародного тероризму, нюанси сучасної антитерористичної політики у світі, розвиток загрози тероризму в Україні, а також стратегії посилення спроможності держави протидіяти таким загрозам. Автор проводить ґрунтовний аналіз

законодавства Європейського Союзу, США, Росії, Китаю та України. Висновки показують, що, незважаючи на офіційні зобов'язання дотримуватися національних і міжнародних правових стандартів, практична імплементація часто відхиляється від закону. Ці відхилення включають:

- фізичне усунення лідерів терористичних організацій.
- застосування спеціальних методів допиту (тортур) до осіб, пов'язаних з тероризмом.

- впровадження відповідних репресивних засобів проти членів родин терористів. У звіті висвітлюється світова практика фізичної ліквідації терористів правоохоронними органами, зокрема, у США, Ізраїлі та Російській Федерації [49, с. 18].

Аналіз інституційно-правових засад протидії міжнародному тероризму здійснювали такі науковці, як М. Гуцало та В. Сягровець. У їхніх працях наголошується на необхідності ґрунтовного дослідження антитерористичної політики ЄС та транснаціональної інституційної архітектури, створеної для захисту громадян ЄС від цієї актуальної загрози. У своїй статті І. Маринів, підкреслює, що: «Рада Європи та Європейський Союз старанно стежать за тим, щоб міжнародні стандарти, встановлені в рамках цих організацій, не запроваджували суперечливих або конфліктних положень для держав-членів. Натомість усі дії спрямовані на вироблення спільних стандартів, гармонізацію національного законодавства держав-членів та об'єднання зусиль для вжиття превентивних заходів і переслідування осіб, винних у вчиненні терористичних злочинів» [42].

Вітчизняні науковці, такі як В. Грачов, О. Філонов, Ю. Данильченко, досліджували роль Ради Безпеки ООН та Генеральної Асамблеї ООН у забезпеченні міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом. У цих дослідженнях розглядаються нюанси розмежування компетенції між Радою Безпеки ООН та Генеральною Асамблеєю ООН щодо підтримання міжнародного миру та безпеки відповідно до Статуту ООН, підкреслюється їх колективний внесок у глобальну боротьбу з тероризмом. Переконливо

доведено, що ООН, як провідна глобальна міжнародна організація, виступає потужним і ключовим гравцем у протидії тероризму на міжнародній арені завдяки зусиллям її структурних компонентів.

Інтригує погляд європейських експертів на аналіз глобального тероризму, зокрема, в роботі Монті Г. Маршалла «Глобальний тероризм: Огляд та аналіз». Це дослідження, проведене на замовлення Департаменту з економічних і соціальних питань ООН (UNDESA) незабаром після терактів 11 вересня, мало на меті запропонувати всебічний, заснований на фактах огляд і детальний опис методологій, що ілюструють тероризм як фундаментальну загрозу суспільству і глобальному соціальному ладу. Його метою було допомогти Відділу соціальної політики та розвитку (DSPD) у вдосконаленні його стратегії розбудови миру/соціальної інтеграції та зміцненні співпраці з Контртерористичним відділом Організації Об'єднаних Націй (UNDCCP) для подолання соціального коріння тероризму. У рамках дослідження було представлено та опрацьовано дві концепції «тероризму»: «надмірні напади на цивільне населення під час збройних конфліктів» і «тактичний тероризм» [81].

Помітним і ґрунтовним дослідженням, присвяченим цьому питанню, є «Посібник із запобігання тероризму та готовності до нього» під редакцією Алекса П. Шміда (Alex P. Schmid). Відомий дослідник Міжнародного центру з протидії тероризму (Гаазький МЦПТ) і колишній професор Лейденського університету, Університету Еразма та Університету Сент-Ендрюса, Шмід має багатий досвід роботи у Відділі запобігання тероризму в Організації Об'єднаних Націй. Він є головним редактором журналу *Perspectives on Terrorism* [76] і керує Ініціативою з дослідження тероризму, консорціумом установ і вчених, які прагнуть зміцнити безпеку за допомогою спільних досліджень [65]. Цей посібник, що складається з майже 40 авторів і 35 розділів обсягом понад тисячу сторінок, всебічно висвітлює сучасні погляди на альтернативні підходи до боротьби з тероризмом, зосереджуючи увагу на прогнозуванні та зменшенні ризиків. Спираючись на знання з кримінології,

боротьби з повстанцями, конфліктології та політичного аналізу, посібник досліджує чинники, що впливають на радикалізацію, воєнний екстремізм і тероризм.

У сучасному міжнародному праві прийнято виокремлювати три рівні запобігання тероризму, викладені в документі:

Рівень I - зменшення ризику формування терористичної групи чи організації окремими особами;

Рівень II - зменшення ризику того, що така група чи організація здатна організувати терористичний акт;

Рівень III - попередження подальшого розвитку: зниження ризику окремих операцій терористів через попередження і перешкоджання.

Готовність характеризується як проактивна, превентивна стратегія, що передбачає заходи для зменшення ризиків і загроз. Якщо ці заходи виявляються недостатніми, метою є мінімізація негативного впливу терористичних атак за допомогою запланованого комплексу превентивних заходів. Ці зусилля спрямовані на підвищення готовності уряду та стійкості суспільства [75].

Ще одним вагомим внеском цього автора є дослідження «Насильницький та ненасильницький екстремізм: Дві сторони однієї медалі?» [72]. У даній роботі професор Алекс П. Шмід має на меті висвітлити ключові концептуальні моменти, які часто викликають труднощі в дискусіях щодо найбільш ефективних підходів до протидії насильницькому екстремізму. Дослідження зосереджується на досягненні більш чіткого розуміння терміну «ісламський екстремізм» у триваючій дискусії щодо розмежування «прийнятних» ненасильницьких екстремістів і «неприйнятних» насильницьких екстремістів. Автор заглиблюється в різні концептуалізації релігійного екстремізму в контексті ліберальних демократій, розрізняючи такі аспекти, як «ще не насильницька» войовничість і принциповий ненасильницький політичний активізм, що наслідує традиції Ганді. Алекс П. Шмід стверджує, що відмінність між «ненасильницьким екстремізмом» і «насильницьким екстремізмом» не є виправданою.

Вплив тероризму на прийняття рішень сучасними органами державної влади є глибоким і останніми роками викликає все більше занепокоєння. З огляду на це, правове регулювання боротьби з тероризмом розмешоване на декількох рівнях: міжнародному, законодавчому та підзаконному. У сучасному міжнародному праві боротьба з тероризмом розгортається у двох основних напрямках:

1. Переговори щодо укладення міжнародних договорів, які стосуються різних аспектів боротьби з тероризмом.

2. Активна участь держав у міжнародних організаціях, що спеціалізуються на боротьбі з тероризмом, таких як ООН, Інтерпол, Європол та інші. Міжнародно-правові рамки, що безпосередньо стосуються боротьби з тероризмом, вбудовані в більш широку сферу міжнародного права, що охоплює міжнародне кримінальне право, міжнародне гуманітарне право, міжнародне право в галузі прав людини та біженське право.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) відіграє центральну роль у глобальних зусиллях по боротьбі зі злочинністю. Організація розробила 16 договорів, спрямованих на боротьбу з міжнародним тероризмом, і значну кількість окремих резолюцій, що закликають країни посилити свої антитерористичні можливості або протидіяти загрозі різними способами. Ці зусилля охоплюють понад сорок документів, прийнятих лише Радою Безпеки за останні два десятиліття.

У цьому контексті міжнародне право відіграє ключову роль у створенні правової бази для боротьби з тероризмом. ООН займає провідну позицію в забезпеченні правової підтримки глобальної боротьби з міжнародним тероризмом. В результаті цих зусиль було прийнято 16 документів, що включають 13 конвенцій і 3 протоколи, які формують правову основу для цієї діяльності, що охоплює:

- Нью-Йоркську конвенцію про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14 грудня 1973 р.;

- Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09 грудня 1999 р.;
- Токійську конвенцію про злочини та деякі інші акти, що здійснюються на борту повітряних суден від 14 вересня 1963 р.;
- Монрельський протокол про боротьбу з незаконними актами насильства в аеропортах, які обслуговують міжнародну цивільну авіацію, від 24 лютого 1998 р.;
- Гаазьку конвенцію про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден від 16 грудня 1970 р.;
- Монрельську конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямовану проти безпеки цивільної авіації від 23 вересня 1971 р.;
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму від 13 квітня 2005 р.;
- Нью-Йоркську конвенцію про боротьбу із захопленням заручників від 18 грудня 1979 р.;
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом від 16 грудня 1997 р.; та ін.

17 грудня 1996 р. Генеральна Асамблея створила Спеціальний комітет Резолюцією 51/210, доручивши йому розробити проект Міжнародної конвенції про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 р. [11]. Згодом він долучився до розробки Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1997 року (прийнята Резолюцією 54/109 9 грудня 1999 р. під час четвертої сесії Генеральної Асамблеї і набула чинності 10 квітня 2002 р.) [9], а також Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму 2005 р. [10] (ратифікована Україною у 2006 р.).

Ці конвенції були покликані доповнити існуючі міжнародні документи. Тексти, узгоджені Спеціальним комітетом, призвели до прийняття трьох важливих договорів. З кінця 2000-х років перед Комітетом стоїть завдання вивчити шляхи подальшої розробки універсальної конвенції про міжнародний

тероризм. Як правило, Спеціальний комітет проводить одну сесію на рік, що триває один-два тижні на початку року, і продовжує свою роботу в рамках Робочої групи Шостого комітету. Важливим інструментом у боротьбі з тероризмом є Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму, CETS № 196, прийнята 16 травня 2005 р. і набула чинності 1 червня 2007 року. Ця конвенція замінює попередню Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом, CETS № 90, прийняту 27 січня 1977 р. і чинну з 4 серпня 1978 р. [7]. Сьогодні Європейський Союз демонструє прагматичні стратегії у боротьбі з тероризмом у транснаціональному масштабі.

Важливо підкреслити, що дослідження цього питання буде неповним без посилання на восьме видання Глобального індексу тероризму 2020 (GTI). Це видання пропонує ґрунтовний огляд важливих глобальних тенденцій і закономірностей тероризму за останні 50 років, з особливим акцентом на події останнього десятиліття. Ці часові рамки збігаються з періодом піднесення і занепаду Ісламської держави Іраку і Леванту (ISIL). У звіті GTI, підготовленому Інститутом економіки і миру (IEP), використані дані з Глобальної бази даних про тероризм (GTD) та інших відповідних джерел.

Національний консорціум з вивчення тероризму та реагування на нього (START) при Університеті Мерленда збирає та аналізує дані для Глобальної бази даних про тероризм (GTD), аби глибше зрозуміти сутність терористичного насилля для більш ефективного вивчення та протидії. Спеціальна команда дослідників і технічних експертів робить вклад у GTD, яка охоплює понад 200 000 зареєстрованих терористичних атак, що охоплюють період з 1970 р. по 2021 р. [30].

START, скорочення від Національного консорціуму з вивчення тероризму та реагування на нього, є дослідницьким та освітнім центром, пов'язаним з університетами. START, що складається з глобальної мережі науковців, зосереджується на науковому дослідженні витоків і наслідків тероризму як у Сполучених Штатах, так і на міжнародному рівні. Заснований у 2005 році, він слугує центром наукових досліджень з питань, пов'язаних з

тероризмом [15].

Заснований у 2010 р., Міжнародний центр по боротьбі з тероризмом (Гаазький ІССТ) є помітним гравцем, що впливає на світове антитерористичне законодавство. Функціонуючи як автономний аналітичний центр, він пропонує міждисциплінарні політичні рекомендації та практичну допомогу, зосереджуючись на запобіганні тероризму та підтримці верховенства права - ключових елементах ефективної боротьби з тероризмом.

ІССТ зосереджується на сферах, де протидія насильницькому екстремізму перетинається з заходами кримінального правосуддя, наголошуючи на правозахисних аспектах боротьби з тероризмом. Проект заглиблюється у протидію насильницькому екстремізму, підтримку верховенства права, роботу з іноземними бойовиками, проведення аналізу на рівні країн та регіонів, сприяння реабілітації, залучення громадянського суспільства та посилення голосу жертв.

Функціонуючи як основна ланка всесвітньої контртерористичної мережі, ІССТ об'єднує експертів, політиків, представників громадянського суспільства та практиків з різних галузей. Це форум для спільних зусиль, прагматичного аналізу, обміну досвідом і знаннями, спрямованих, насамперед, на розробку інноваційних і всеосяжних стратегій запобігання і протидії тероризму.

Крім того, важливою для вивчення цієї теми є інтернет-платформа *Eucri*m. Як загальноєвропейський форум з європейського кримінального права, вона має на меті сприяти дискусіям між практиками та науковцями. *Eucri*m орієнтований на «*pénalistes européens/européennes*», членів європейських адвокатур з питань кримінального права та груп фінансових інтересів ЄС, а також на всіх зацікавлених осіб. Платформа публікує повідомлення щодо актуальних подій у сфері європейського кримінального права, а також щоквартальний номер журналу з публікаціями та матеріалами, які доступні на веб-сайті. *Eucri*m є спільним проектом Інституту Макса Планка з питань злочинів, політики безпеки та права, Фрайбург, Німеччина, який фінансується Європейською Комісією та Європейським бюро з боротьби з шахрайством [54].

Цей перелік охоплює Резолюцію Ради Безпеки ООН 1624, санкціоновану 14 вересня 2005 р. [42]. Ця резолюція пропонує всім державам запровадити юридичну відповідальність за допомогою законодавчих заходів за будь-яку форму підбурювання та публічного схвалення (пропаганди) терористичних актів та інших пов'язаних з ними злочинів. Вона також закликає до постійного міжнародного співробітництва та активізації колективних зусиль.

Європа накопичила цінний досвід у боротьбі з тероризмом. У 2002 р. ОБСЄ прийняла Хартію про запобігання тероризму та боротьбу з ним. Цей документ однозначно засуджує тероризм як згубне явище згідно з позицією ОБСЄ. Водночас, він підкреслює недоречність асоціювання тероризму з конкретними націями чи народами, що сповідують певну релігію. Хартія підкреслює ключову роль ЗМІ, закликаючи їх служити агентами позитивного просування демократичних цінностей, мирного співіснування між народами та гармонійної взаємодії культур і релігій [19].

У 2005 р. Європейський Союз сформулював Контртерористичну стратегію (14469/4/05) як засіб імплементації Хартії, запровадивши роль Координатора боротьби з тероризмом. Стратегія не лише спрямована на запобігання терористичним актам, але й передбачає заходи із захисту населення від таких актів, переслідування екстремістів та реагування на всі ознаки підготовки терористичної діяльності. Запобігання в цьому контексті включає запобігання вербуванню до екстремістських організацій, обмеження терористичної пропаганди, особливо в Інтернеті, за допомогою інформаційної стратегії, яка роз'яснює політику ЄС і сприяє міжкультурній взаємодії. Крім того, термін «захист» охоплює забезпечення безпеки населення, кордонів і транспорту шляхом збору та обміну даними про пасажирів, а також підтримання безпеки в місцях масового скупчення людей.

Концепція «Переслідування» передбачає всебічне вивчення мереж та інфраструктури терористичних організацій, зміцнення оперативної основи для співпраці, переслідування терористів за межами національних кордонів та сприяння співпраці правоохоронних органів. Це включає обмін інформацією

щодо осіб і організацій, які потенційно пов'язані з тероризмом. Елемент реагування виходить за рамки протидії терористичним актам та їх наслідкам; він також передбачає колективні зусилля з надання допомоги жертвам терористичних актів, їх сім'ям та учасникам антитерористичних операцій. Ця підтримка поширюється на глобальному рівні, щоб допомогти всім країнам у пом'якшенні наслідків терористичних актів [18].

Як продовження раніше згаданої стратегії, Рішенням № 1063 у 2012 р. було запроваджено Консолідовану концептуальну основу боротьби з тероризмом ОБСЄ. Ці рамки окреслюють роль ОБСЄ в наданні допомоги державам-учасницям у виконанні їхніх міжнародних зобов'язань у боротьбі з тероризмом.

У цьому контексті доречно зазначити, що після розпаду СРСР на пострадянському просторі під егідою Співдружності Незалежних Держав (СНД) було прийнято низку правових заходів, спрямованих на протидію міжнародному тероризму.

Таким чином, початковий Договір про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з тероризмом був ратифікований 4 червня 1999 р. [21]. Ця угода чітко характеризує тероризм як кримінальний злочин. Країни СНД зобов'язуються створити компетентні органи, відповідальні за виконання цього договору. Спільні зусилля включають обмін інформацією та досвідом, реагування на запити підписантів договору щодо боротьби з тероризмом, координацію заходів з протидії актам тероризму та фінансуванню тероризму, проведення навчання осіб, які беруть участь у боротьбі з тероризмом, а також постачання матеріально-технічних ресурсів організаціям, що борються з тероризмом [31].

З метою підвищення ефективності боротьби з тероризмом Співдружність Незалежних Держав (СНД) у 2000 р. створила Антитерористичний центр. Основним завданням цього органу була координація дій компетентних органів держав-учасниць СНД, які займаються боротьбою з тероризмом. Під егідою СНД 5 жовтня 2007 р. було розроблено Договір держав-учасниць СНД про

протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Цей договір підкреслює необхідність співпраці у боротьбі з фінансуванням тероризму та приведення національного законодавства країн-підписантів у відповідність до міжнародного законодавства у сфері протидії фінансуванню тероризму. Він навіть закликає до прийняття нових нормативно-правових актів, якщо це необхідно для забезпечення ефективної імплементації цього договору [14, с. 165].

За межами СНД спільні зусилля по боротьбі з тероризмом поширюються на різні міжнародні регіональні інституції, такі як Організація Договору про колективну безпеку (ОДКБ), Організація за демократію та економічний розвиток (ГУАМ), Організація американських держав (ОАД), Організація ісламського співробітництва (ОІС) та інші. Стаття 8 Статуту Організації Договору про колективну безпеку визначає боротьбу з міжнародним тероризмом як основний напрямок її діяльності. Крім того, Концепція колективної безпеки держав-учасниць Договору про колективну безпеку ОДКБ прямо вказує на міжнародний тероризм і використання зброї масового знищення в терористичних цілях як на значні джерела воєнної небезпеки [27].

Україна бере активну участь у формуванні та реалізації ключових конвенційних механізмів ООН, а також приєдналася до низки міжнародних документів та регіональних угод, присвячених боротьбі з тероризмом.

Отже, на сьогодні глобальна система боротьби з тероризмом складається з широкого спектру міжнародних і регіональних угод та інституційних структур, покликаних протидіяти різним формам міжнародного тероризму, таким як ядерна загроза, бомбардування і фінансування тероризму. Ключовими міжнародними конвенціями в цій сфері є Нью-Йоркська конвенція про боротьбу із захопленням заручників (1979 р.), Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997 р.) та Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.). До важливих інституційних механізмів, що займаються боротьбою з тероризмом, належать Організація

американських держав (ОАД), ГУАМ, Організація Договору про колективну безпеку (ОДКБ) та Антитерористичний центр СНД.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВИ У ПРОТИДІІ ТЕРОРИЗМУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ

2.1. ООН як центральна установа боротьби з тероризмом у сучасному світі

Нові тенденції в еволюції міжнародного тероризму створюють додаткові виклики як національній, так і глобальній безпеці, вимагаючи відповідної реакції. Визнаючи це, посилення антитерористичної політики і глобальна боротьба з тероризмом повинні залишатися постійним пріоритетом як на національному, так і на міжнародному рівнях, незалежно від поточного рівня загрози. Наразі багато країн докладають зусиль для зміцнення свого захисту від терористичних загроз. У сучасному міжнародному праві протидія тероризму здійснюється двома основними шляхами: шляхом укладання міжнародних договорів, що стосуються різних аспектів цього явища, та активної участі держав у спеціалізованих міжнародних організаціях, що займаються боротьбою з тероризмом, таких як ООН, Інтерпол, Європол та інші.

Організація Об'єднаних Націй відіграє центральну роль у глобальних зусиллях по боротьбі зі злочинністю. Зокрема, визначаючи ООН як ключового гравця в міжнародній боротьбі з тероризмом, важливо підкреслити активну участь ключових органів ООН, зокрема, Ради Безпеки ООН і Генеральної Асамблеї ООН. Ці центральні органи ООН відіграють важливу роль у формуванні міжнародної антитерористичної політики, видаючи нормативні документи, які мають обов'язкову силу для держав-членів. Крім того, вони сприяють цьому процесу через ініціативи спеціалізованих органів [59, с. 5].

У 2021 р. боротьба з тероризмом посідає чільне місце в порядку денному Організації Об'єднаних Націй, оскільки організація підбиває

підсумки двох десятиліть, що минули після терористичних атак 11 вересня 2001 р. Відзначаючи 20-ту річницю прийняття Резолюції Ради Безпеки 1373 [13] та 15-ту річницю Глобальної контртерористичної стратегії Генеральної Асамблеї ООН, ООН визнає ці віхи, які створили стійку та чітко визначену контртерористичну структуру. З часом ця архітектура еволюціонувала з додаванням нових мандатів і запитів на збільшення ресурсів.

Резолюція 1373 та наступні антитерористичні документи проклали шлях до розробки численних інструментів боротьби з тероризмом, наголошуючи на правовому співробітництві, боротьбі з фінансуванням тероризму, посиленні авіаційної та прикордонної безпеки, серед інших сфер. Цей прогрес підкреслив важливість інтеграції гендерної перспективи та залучення громадянського суспільства до різних заходів, спрямованих на протидію тероризму та насильницькому екстремізму.

Наразі існує значна кількість окремих резолюцій ООН щодо боротьби з тероризмом, які закликають або уповноважують уряди посилити свої антитерористичні спроможності або протидіяти цій загрозі різними способами. Сюди входить понад сорок резолюцій, прийнятих виключно Радою Безпеки за останні два десятиліття. Крім того, існує цільовий фонд, присвячений боротьбі з тероризмом, який перевищує 250 мільйонів доларів США і спрямований на підтримку антитерористичних програм ООН у всьому світі. Понад 250 співробітників працюють у різних офісах ООН та антитерористичних аванпостах у майже десятці країн [59].

Відтак, відповідно до вказівок, викладених у пункті 9 Резолюції 55 3034, ратифікованої Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1973 р., було створено Спеціальний комітет з міжнародного тероризму. У преамбулі Декларації ООН про заходи з ліквідації міжнародного тероризму від 9 грудня 1994 р. підкреслюється: «Припинення актів міжнародного тероризму, в тому числі за прямої або непрямої участі держави, є одним з найважливіших елементів підтримання міжнародного миру і безпеки» [61, с. 139].

Після зустрічі міністрів закордонних справ 20 січня 2003 р. Рада

Безпеки ООН підтвердила це:

- тероризм, у всіх його різновидах і проявах, є одним з серйозніших викликів миру і безпеці.

- будь-які акти тероризму, незалежно від мотивації, не мають виправдання як злочини і однозначно засуджуються, особливо коли вони носять невибірковий характер або призводять до заподіяння шкоди цивільному населенню.

- існує серйозна і зростаюча загроза отримання терористами доступу до я хімічних, ядерних, біологічних та інших справді небезпечних для життя матеріалів і їх використання, що вимагає посилення контролю над цими речовинами.

- у все більш глобалізованому світі терористам все легше використовувати новітні технології, засоби зв'язку і ресурси у своїх злочинних цілях.

- необхідно вжити термінових заходів для посилення виявлення і припинення потоків фінансів і коштів, що використовуються в терористичних цілях.

- вкрай важливо не допустити залучення терористів до інших видів злочинної діяльності, таких як транснаціональна організована злочинність, торгівля наркотиками, відмивання грошей і незаконна торгівля зброєю [19].

Міжнародне право встановлює рамки, які спрямовують національні зусилля по боротьбі з тероризмом і сприяють ефективній співпраці між державами у запобіганні та боротьбі з тероризмом. Ці рамки охоплюють інструменти, що стосуються окремих аспектів боротьби з тероризмом, а також інші міжнародні угоди, розроблені для співпраці у сфері кримінального права, захисту прав людини і біженців, а також встановлення законів і звичаїв війни. Ці елементи в сукупності формують ширший контекст, в якому розгортається антитерористична діяльність.

Генеральна Асамблея відіграла важливу роль у створенні міжнародної правової бази, яка сприяє співробітництву в антитерористичній боротьбі і

закликає уряди посилити свої колективні зусилля для протидії цій загрозі. У 1994 році Генеральна Асамблея підтвердила свою позицію, що акти тероризму є «злочинними і не мають виправдання, де б і ким би вони не здійснювалися...» [15].

Необхідність комплексного підходу до боротьби з тероризмом очевидна з формулювань резолюцій Ради Безпеки ООН: «Держави повинні забезпечити, щоб будь-які заходи, що вживаються для боротьби з тероризмом, відповідали всім їхнім зобов'язанням за міжнародним правом, зокрема, правам людини, біженському та гуманітарному праву» [19].

17 грудня 1996 р. Генеральна Асамблея створила Спеціальний комітет Резолюцією 51/210, доручивши йому розробити проект Міжнародної конвенції про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 р. [11]. Згодом він долучився до розробки Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1997 року (прийнята Резолюцією 54/109 9 грудня 1999 р. під час четвертої сесії Генеральної Асамблеї і набула чинності 10 квітня 2002 р.) [9], а також Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму 2005 р. [10] (ратифікована Україною у 2006 р.). Ці конвенції були покликані доповнити існуючі міжнародні документи. Тексти, узгоджені Спеціальним комітетом, призвели до прийняття трьох важливих договорів. З кінця 2000-х років перед Комітетом стоїть завдання вивчити шляхи майбутньої розробки універсальної конвенції про міжнародний тероризм. Як правило, Спеціальний комітет проводить одну сесію на рік, що триває один-два тижні на початку року, і продовжує свою роботу в рамках Робочої групи Шостого комітету.

Після нападів на США 11 вересня 2001 р. Рада Безпеки одностайно прийняла Резолюцію 1373 (2001), якою було створено перший в історії Контртерористичний комітет (КТК) [13]. Згодом, Резолюцією 1535 (2004), Рада Безпеки створила Виконавчий директорат Контртерористичного комітету (ІДКТК). ІДКТК відповідає за виконання політичних рішень Контртерористичного комітету і проводить незалежні огляди антитерористичних зусиль держав-членів, оцінюючи прогрес, виявляючи

прогалини і визначаючи пріоритети розвитку системи технічної підтримки. Дані органи були утворені для нагляду і підтримки реалізації багатогранної структури, яка, як видається, постійно розширюється [38].

Основні сфери діяльності Контртерористичного комітету, за класифікацією української дослідниці Ф. Новікової, можна розділити на окремі блоки:

1) блок технічної допомоги: надання підтримки державам в їхній участі в програмах технічної, фінансової та регуляторної допомоги.

2) організація підготовки національних звітів: складання національних звітів для отримання всебічного уявлення про стан боротьби з тероризмом у кожній країні.

3) сприяння розвитку методологій: заохочення країн до розробки кодексів і стандартів, адаптованих до їхніх національних умов і потреб.

4) координація спеціальних зустрічей: організація спеціальних зустрічей для налагодження тісніших зв'язків з міжнародними, регіональними та субрегіональними організаціями у боротьбі з тероризмом [67, с. 27].

Діяльність Ради Безпеки ООН у боротьбі з міжнародним тероризмом передбачає насамперед координацію, а структури, створені в її рамках, виконують допоміжну роль. Незважаючи на їхній допоміжний характер, значення цих структур ООН у всесвітній боротьбі з тероризмом залишається значним. Свідченням цього є формування Глобальної контртерористичної стратегії ООН. Ратифікована Генеральною Асамблеєю ООН у вересні 2006 року у вигляді резолюції та Плану дій (A/RES/60/288), ця стратегія є унікальним механізмом посилення міжнародних зусиль у боротьбі з тероризмом на національному, регіональному та глобальному рівнях.

Її прийняття знаменує собою історичний момент, оскільки всі держави-члени Організації Об'єднаних Націй колективно схвалили спільні стратегічні та оперативні рамки для боротьби з тероризмом. Цим єдиним зобов'язанням вони недвозначно заявили про неприйнятність тероризму в усіх його формах і проявах, зобов'язавшись вживати практичних заходів, як індивідуальних, так і

колективних, для запобігання та протидії йому. Глобальна стратегія ООН по боротьбі з тероризмом базується на чотирьох основних компонентах:

- Компонент (I): усунення умов, що сприяють поширенню тероризму.
- Компонент (II): протидія тероризму та боротьба з ним.
- Компонент (III): розбудова спроможності держав запобігати тероризму і боротися з ним, а також посилення ролі системи ООН у цьому відношенні.
- Компонент (IV): забезпечення поваги до людських прав і принципу верховенства права як основоположної засади боротьби з тероризмом [1].

Ці компоненти забезпечують основу для контртерористичних заходів Організації Об'єднаних Націй, узгоджуючись з порядком денним організації, спрямованим на підтримання міжнародного миру і безпеки, сприяння сталому розвитку і захист прав громадян. Ці чотири компоненти стратегії не лише сприяють узгодженому підходу держав-членів у боротьбі з екстремізмом на державному рівні, але й пропонують загальну основу для забезпечення регіональної та світової підтримки їхніх індивідуальних зусиль.

Стратегія слугує спільною платформою для координації зусиль 38 міжнародними організаціями, що формують Цільову групу Організації Об'єднаних Націй з реалізації контртерористичних заходів (СТІТФ). Створена Генеральним секретарем ООН у 2005 році, ЦГБТФ має завдання сприяти реалізації Стратегії та підтримувати загальну скоординованість і узгодженість контртерористичних ініціатив системи ООН. Вона була прийнята Генеральною Асамблеєю як частина Глобальної контртерористичної стратегії ООН консенсусом у 2006 році. Міжнародні організації, які є членами СТІТФ, сприяють зусиллям ООН у боротьбі з тероризмом згідно з їхніми відповідними мандатами, беручи активну участь у різних ініціативних групах СТІТФ [19].

Кожні два роки Генеральна Асамблея ООН проводить всебічний огляд Глобальної контртерористичної стратегії ООН, забезпечуючи її адаптивність до мінливих антитерористичних пріоритетів держав-членів. Резолюції,

прийняті за результатами дворічних оцінок, такі як A/RES/62/272, прийнята на 62-й сесії у вересні 2008 року, та A/RES/64/297, прийнята на 65-й сесії у вересні 2010 року, підтверджують головну відповідальність держав-членів за реалізацію Стратегії. Генеральна Асамблея визнає ключову роль, яку відіграє Організація Об'єднаних Націй, включаючи Цільову групу з виконання контртерористичних заходів (ЦГБТ), а також інші міжнародні, регіональні та субрегіональні організації, у зміцненні координації та узгодженості у виконанні Стратегії [12].

У результаті виникнення пандемії COVID-19 у травні 2020 року Генеральна Асамблея своїм рішенням A/DEC/74/556 вирішила відкласти сьомий дворічний огляд Глобальної контртерористичної стратегії ООН до своєї сімдесять п'ятої сесії [84]. Згодом, з 21 по 30 червня 2021 року, Організація Об'єднаних Націй провела Другий контртерористичний тиждень, в рамках якого відбулася Конференція високого рівня керівників контртерористичних відомств держав-членів. Основною метою цього заходу було сприяння обговоренню та завершенню роботи над сьомим переглядом Глобальної контртерористичної стратегії ООН (Глобальна контртерористична стратегія ООН) під загальною темою «Протидія та запобігання тероризму в епоху трансформаційних технологій: Відповідь на виклики нового десятиліття» [23]. На відміну від Ради Безпеки, огляд Глобального контртерористичного комітету ООН є рідкісним випадком, коли обговорення питань протидії тероризму та запобігання насильницькому екстремізму (НЗЕ) займає центральне місце за активної участі всіх держав-членів. Триденна конференція високого рівня була зосереджена на протидії тероризму та запобіганні насильницькому екстремізму в епоху трансформаційних технологій, включаючи штучний інтелект і методи збору даних [12].

Стратегія підтвердила важливий принцип, згідно з яким повага до прав людини і верховенства права є фундаментальним наріжним каменем, що взаємно підсилює і доповнює контртерористичні зусилля. Сьомий огляд, що відбувся через 15 років, став знаменною подією, оскільки чітко підкреслив цю

позицію, визначивши Управління Верховного комісара з прав людини та інші правозахисні механізми ключовими партнерами, а також підтвердивши абсолютну заборону катувань. Це зобов'язання поширюється на вирішення таких проблем, як погане управління, корупція, нерівність, порушення прав людини, маргіналізація та ізоляція, які часто провокуються або загострюються хижачкою поведінкою уряду та іншими факторами.

Усвідомлюючи масштаб загрози, яку становлять іноземні терористичні бойовики (FTF), міжнародне співтовариство активно реагує на цю проблему, керуючись Резолюцією Ради Безпеки 2178 (2014). Ця резолюція зобов'язала держави-члени криміналізувати різні види діяльності, пов'язані з FTF, запровадити посилений прикордонний контроль, стримувати подорожі FTF та посилити обмін інформацією на національному, регіональному та глобальному рівнях. Крім того, деякі держави-члени ініціювали адміністративні заходи для обмеження поїздок окремих осіб, а деякі з них вжили заходів для позбавлення громадянства конкретних осіб, які ведуть незаконне видобування корисливих цілей [14].

Резолюція Ради Безпеки 2396 (2017) запровадила додаткові зобов'язання для держав-членів, зокрема, щодо потенційного повернення або переміщення іноземних бойовиків-терористів. Ці вимоги включають створення систем попередньої інформації про пасажирів/записів імен пасажирів (API/PNR) та контрольних списків. Крім того, резолюція підкреслила необхідність застосування гендерно-чутливих підходів у стратегіях переслідування, реабілітації та реінтеграції (PRR), визнаючи зростаюче залучення та присутність жінок у діяльності ІДІЛ [40].

Помітним досягненням стало створення Управління Організації Об'єднаних Націй з боротьби з тероризмом (ЮНОКТ) відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН 71/291 від 15 червня 2017 р., до складу якого увійшов Контртерористичний центр ООН. Ця подія, що розглядається як ключова інституційна реформа, ознаменувала собою перші великі зусилля з реструктуризації, здійснені Генеральним секретарем ООН Антоніу

Гутеррішем. Ця ініціатива стала прямою відповіддю на його доповідь з оцінкою здатності ООН допомагати державам-членам у виконанні комплексних контртерористичних заходів, сформульованих у Глобальній контртерористичній стратегії ООН.

Як зазначено у звіті, Управління ООН з протидії тероризму (UNOCT) виконує п'ять ключових функцій:

1. Забезпечення керівництва у виконанні контртерористичних мандатів Генеральної Асамблеї, наданих Генеральному секретарю.

2. Посилення координації та узгодженості між 38 підрозділами Цільової групи з імплементації контртерористичних заходів, забезпечуючи рівноправну реалізацію чотирьох основних компонентів Глобальної контртерористичної стратегії ООН.

3. Посилити надання ООН допомоги державам-членам у розбудові потенціалу в боротьбі з тероризмом.

4. Покращити видимість, інформаційно-пропагандистську діяльність та мобілізацію ресурсів в рамках антитерористичних зусиль Організації Об'єднаних Націй.

5. Забезпечити пріоритетність боротьби з тероризмом в рамках всієї системи ООН [44].

Прес-секретар Стефан Дюжаррік повідомив, що Генеральний секретар вважає боротьбу з тероризмом і запобігання насильницькому екстремізму першочерговим завданням Організації Об'єднаних Націй у боротьбі з ескалацією загрози міжнародному миру і безпеці. Ця заява була оприлюднена одразу після засідання Асамблеї [44].

Більше того, UNOCT функціонує як Секретаріат «Договору про координацію міжнародного співробітництва в реалізації Глобальної контртерористичної стратегії», схваленого Генеральним секретарем ООН 23 лютого 2018 р. Цей договір окреслює принципи співпраці між установами ООН у наданні допомоги державам у їхніх зусиллях проти тероризму. Координаційна угода являє собою угоду за участю 36 агентств ООН, а також

Інтерполу та Всесвітньої митної організації, яка визначає їхню роль у підтримці держав-членів у реалізації Глобальної контртерористичної стратегії [48].

Новий документ окреслює механізми моніторингу прогресу в цій сфері та запроваджує низку керівних принципів, покликаних значно посилити узгодженість та скоординованість дій в рамках системи ООН. Метою є посилення допомоги державам-членам у реалізації Глобальної контртерористичної програми ООН. Основною метою Договору про організацію міжнародної співпраці у здійсненні Глобальної контртерористичної стратегії є оптимізація впливу системи ООН та надання більш надійної та ефективної допомоги державам-членам у розбудові потенціалу в питаннях протидії тероризму [41].

Сектор з питань запобігання тероризму Управління ООН з наркотиків та злочинності ((UNODC), спеціалізована установа ООН, разом зі своїми представництвами на місцях, займається запобіганням тероризму та реалізацією Глобальної контртерористичної стратегії ООН. Агентство надає правову допомогу, допомагаючи в аналізі та розробці національних антитерористичних законів, а також зміцнює потенціал систем кримінального правосуддя у боротьбі з тероризмом.

Щорічно цей сектор надає допомогу в середньому 70 країнам. З 2003 р. його ініціативи призвели до додаткової ратифікації 688 міжнародних конвенцій і протоколів, пов'язаних з тероризмом, а також до перегляду або створення 156 законодавчих актів. Понад 26 000 фахівців у сфері кримінального правосуддя отримали нові знання та досвід у сфері запобігання тероризму. UNODC працює в більш ніж 150 країнах через мережу регіональних і національних представництв, а експерти і наставники з питань запобігання тероризму працюють в більш ніж 20 місцевих відділеннях UNODC, що охоплюють Південну і Південно-Східну Азію, Тихоокеанський регіон, Західну і Центральну Азію, Африку, Близький Схід, регіон Перської затоки, Південно-Східну Європу і Латинську Америку [21].

25 травня 2021 року Обсерваторія захисту правозахисників [3], спільна ініціатива Міжнародної федерації за права людини (FIDH) та Всесвітньої організації проти катувань (ОМСТ), закликала держави-члени ООН негайно активізувати свої зусилля для підтримки глобальної контртерористичної політики. У своєму зверненні до держав-членів ООН вони підкреслили, що, незважаючи на центральне значення прав людини в Глобальній контртерористичній стратегії ООН (ГКТС), правозахисні організації задокументували численні випадки ігнорування та недостатнього фінансування правозахисних аспектів цієї стратегії. Крім того, громадянське суспільство і правозахисники залишаються маргіналізованими в більшості процесів в рамках Контртерористичної архітектури ООН. Така ситуація призвела до помітної відсутності реальних заходів, що гарантують дотримання, захист і просування прав людини в контексті протидії з тероризму.

В умовах глобального сценарію, що характеризується постійним звуженням громадянського простору, антитерористична діяльність в усьому світі застосовується як пряме перешкоджання діяльності громадянського суспільства та правозахисників. Діючи під приводом протистояння тероризму, уряди багатьох країн обмежують суспільний діалог і формулюють стратегії, спрямовані на переслідування опозиційно налаштованих осіб і груп [45].

Уряди часто використовують стратегію включення надмірно широких формулювань в антитерористичне законодавство для боротьби з громадянським суспільством. Такі широкі формулювання надають державам право забороняти безліч видів діяльності, часто криміналізуючи законну правозахисну діяльність. Як наслідок, численні правозахисники зіткнулися з довільними затриманнями і звинуваченнями у зв'язках з терористичними організаціями на підставі розпливчастих правових положень. Наприклад, в Єгипті неоднозначні формулювання Закону про боротьбу з тероризмом 2015 року [45] надали уряду суб'єктивний розсуд у визначенні того, яка діяльність

є правопорушенням відповідно до закону. У звіті «Єгипет як цап-відбувайло», опублікованому *EuroMed Rights* 17 березня 2018 р., підкреслюється сприйняття правозахисних організацій та незалежного громадянського суспільства як реальної загрози «національній безпеці» та «стабільності», на думку єгипетського уряду [70, с. 32]. Правозахисники зазнали серйозних наслідків за цим законом, зазнаючи насильницьких зникнень або довільних арештів і затримань лише за свою участь у мирній правозахисній діяльності. Деякі з них навіть були включені до єгипетського "списку терористів", що призвело до заборони на в'їзд і заморожування активів. Схожий підхід був застосований на Філіппінах, де 3 липня 2020 року президент Родріго Дутерте підписав Закон про боротьбу з тероризмом 2020 року, який замінив Закон про безпеку людини 2007 року. Міжнародна правозахисна організація *Amnesty International* закликала уряд Філіппін відхилити цей закон, посилаючись на його небезпечні положення та потенціал для порушень прав людини в країні [96].

У своїй статті "Куди рухається антитерористична діяльність ООН через 20 років після 11 вересня?" британський дослідник Ерік Розанд та американський експерт Алістер Міллар окреслюють три найважливіші уроки, винесені з двох десятиліть антитерористичних зусиль ООН:

Перш за все, вони підкреслюють, що контртерористичні заходи часто посилюють загрозу, а не зменшують її. У власному дослідженні ООН підкреслюється, що репресивні заходи безпеки, які часто застосовуються під виглядом боротьби з тероризмом, значною мірою сприяють радикалізації та насильству.

По-друге, автори підкреслюють життєво важливу роль, яку відіграють місцеві суб'єкти, включаючи громадянське суспільство та місцеві органи влади, у досягненні ефективної відповіді на тероризм.

По-третє, незважаючи на значні успіхи в ліквідації або затриманні терористів і запобіганні численним змовам, визнається, що протягом останніх двох десятиліть надмірна увага приділялася усуненню симптомів тероризму.

Автори стверджують, що необхідно змістити акцент у бік більшої уваги до запобігання тероризму [99].

На завершення, серія резолюцій Ради Безпеки ООН, незважаючи на відсутність конкретного визначення тероризму, створила важливі та принципові основи для антитерористичного законодавства та співпраці. Тим не менш, відсутність точного визначення тероризму залишається суттєвою перешкодою для ефективності контртерористичних зусиль, ставлячи під загрозу повагу до прав людини та міжнародного гуманітарного права. Крім того, це викликає занепокоєння щодо легітимності та законності використання Радою Безпеки своїх повноважень у сфері міжнародної безпеки відповідно до Статуту ООН.

Отже, Організація Об'єднаних Націй (ООН) відіграє важливу роль у боротьбі з тероризмом у сучасному світі, оскільки вона виконує її через різноманітні органи, агентства та механізми, розроблені для забезпечення міжнародної безпеки та протидії тероризму, а саме: 1) резолюції Ради Безпеки ООН, що стосуються протидії тероризму та забезпечення міжнародної безпеки, серед яких особливе значення відіграє Резолюція 1373 (2001), яка закликає держави вживати заходів для боротьби з тероризмом, включаючи прийняття законів, що криміналізують фінансування тероризму, і вдосконалення міжнародного співробітництва в цій сфері; 2) Генеральна Асамблея та інші органи ООН, що покликані розглядати питання тероризму та сприяють обговоренню та розробці стратегій для боротьби з цим явищем, а також виступають платформою для обміну ідеями та кращих практик між державами; 3) Офіс ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), покликаний виконувати завдання з протидії тероризму та транснаціональній злочинності та надавати технічну допомогу країнам у сфері вдосконалення законодавства, розвитку кримінально-правових стандартів та підтримки правосуддя у справах, пов'язаних з тероризмом; 4) різні агентства ООН (UNESCO, UNICEF та Інтерпол), що здійснюють проєкти та програми, спрямовані на протидію радикалізації, забезпечення освіти та розвитку спільнот для запобігання

тероризму; 5) група дійсного виконавчого директора Комітету ООН з боротьби з тероризмом (CTED), що виконує центральну роль у сприянні державам у виконанні міжнародних стандартів протидії тероризму та координації у забезпеченні дотримання резолюцій Ради Безпеки.

Встановлено, що попри те, що ООН відіграє важливу роль у боротьбі з тероризмом, важливо враховувати, що це завдання є складним та вимагає співпраці всіх держав та міжнародних організацій для досягнення успішних результатів.

2.2. Міжнародно-правові механізми у боротьбі з тероризмом у межах актів Європейського Союзу

Боротьба з тероризмом, в його різних формах і проявах, є головним викликом глобальному миру і безпеці. Вирішення цієї проблеми вимагає спільних дій на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Останнім часом загроза тероризму стрімко зростає і трансформувалася.

Європейський Союз прагне створити простір свободи, безпеки та справедливості без внутрішніх бар'єрів. Європейці повинні бути впевнені, що, подорожуючи країнами ЄС, про їхню свободу та безпеку добре подбають. З огляду на постійну глобальну загрозу тероризму, ЄС посилює свої зусилля у боротьбі з цим викликом. Хоча держави-члени несуть основну відповідальність за запобігання злочинності та безпеку, ЄС пропонує інструменти для співпраці, координації та певного рівня стандартизації, а також фінансову підтримку для вирішення цієї широко розповсюдженої проблеми.

Більше того, розуміння того, що існує зв'язок між розвитком і стабільністю, а також внутрішньою і зовнішньою безпекою, впливає на дії ЄС за межами його кордонів. З роками ЄС збільшив свої витрати на боротьбу з тероризмом, щоб посилити співпрацю між національними правоохоронними органами та заручитися підтримкою таких органів ЄС, як Європол, eu-LISA

та Євроюст.

Визнаючи глобальний характер тероризму, міжнародна відповідь має вирішальне значення. Це вимагає від ЄС та його держав-членів посилення співпраці з відповідними третіми країнами в рамках постійних зусиль по боротьбі з тероризмом.

Заслуговує на увагу Рамкове рішення Ради ЄС від 13 червня 2002 року про боротьбу з тероризмом (2002/475JUU). Виступаючи в якості «рамки для законодавства ЄС», воно має на меті узгодження правових систем держав-членів [12]. Відповідно, Рішення підкреслює важливість забезпечення узгодженого визначення терористичних злочинів у всіх державах-членах. Воно підкреслює необхідність встановлення покарань і санкцій, співмірних з тяжкістю цих злочинів, притягнення фізичних і юридичних осіб до відповідальності за їх вчинення [65, с. 24].

У відповідь на терористичні атаки в Мадриді 11 березня 2004 року та Лондоні 7 липня 2005 року лідери ЄС зробили значні кроки для посилення антитерористичних зусиль. Одним з важливих заходів стало створення посади Координатора ЄС з питань боротьби з тероризмом. Цей Координатор має важливе завдання координувати антитерористичні ініціативи в рамках ЄС. До його обов'язків входить надання політичних рекомендацій, визначення пріоритетних напрямків діяльності для Ради, нагляд за виконанням Контртерористичної стратегії ЄС та надання регулярних звітів Раді.

Координатор ЄС з питань боротьби з тероризмом співпрацює з різними органами Ради, Комісією та Європейською службою зовнішньої діяльності (ЄСЗД), щоб забезпечити активну участь ЄС у боротьбі з тероризмом. Ці спільні зусилля також спрямовані на поліпшення комунікації між ЄС і третіми країнами [73].

У грудні 2005 р. ЄС зробив значний крок, прийнявши важливий документ – Стратегію ЄС по боротьбі з тероризмом. Ця стратегія зосереджується на чотирьох ключових пріоритетах для ефективної боротьби з тероризмом:

Усунення основних причин радикалізації та вербування терористів є першочерговим завданням ЄС. Наголос робиться на проактивному запобіганні радикалізації та вербування шляхом всебічного розуміння тактики, пропаганди та інструментів, які використовують терористи. Ці зусилля спрямовані на координацію національних політик, виявлення найкращих практик і сприяння обміну інформацією. Нинішні ініціативи з протидії насильницькій радикалізації включають

- Мережа обізнаності про радикалізацію (RAN), створена у 2011 році.
- Постійні зусилля Групи експертів Комісії високого рівня з питань радикалізації (HLCEG-R).
- Зразковим прикладом безперервних зусиль з протидії радикалізації в Інтернеті є прогрес, досягнутий Інтернет-форумом ЄС (The European Internet Forum 2000).

Пріоритет II: Захист. Другий фокус антитерористичної стратегії ЄС зосереджений на захисті громадян, інфраструктури та мінімізації вразливості до атак. Це передбачає:

- Забезпечення безпеки зовнішніх кордонів.
- Посилення безпеки на транспорті.
- Захист стратегічних об'єктів.
- Зменшення вразливості критичної інфраструктури [78].

III. *Переслідування*. Переходячи до третього етапу, метою є притягнення терористів до відповідальності через кордони з дотриманням прав людини і міжнародного права. Для реалізації цих цілей ЄС зосереджується на:

- Посилення співпраці та обміну інформацією між поліцією і судовими органами.

- Перекритті засобів підтримки і комунікації терористів.
- Боротьбі з фінансуванням тероризму.

Помітною поточною ініціативою є реалізація Плану дій щодо посилення боротьби з фінансуванням тероризму від 2016 року.

IV. Відповідь. Підготовка до терористичних атак, боротьба з ними та пом'якшення їхніх наслідків є четвертою метою антитерористичної стратегії ЄС. Основні напрямки в цій сфері включають в себе:

- Створення механізмів ЄС для координації дій у кризових ситуаціях.
- Розробка інструментів для оцінки ризиків.
- Обмін найкращими практиками надання допомоги жертвам тероризму [78].

На всіх цих рівнях стратегія визнає життєво важливу роль співпраці з країнами, що не є членами ЄС, та міжнародними інституціями. Партнерство зі Сполученими Штатами є ключовим елементом стратегії ЄС. Останнім часом було укладено угоди про співпрацю у таких важливих сферах, як боротьба з фінансуванням тероризму, управління транспортом і кордонами, а також надання взаємної правової допомоги та екстрадиція. Влада США налагоджує тісніші зв'язки з Європолем і Євроюстом у рамках спільних зусиль.

Ще одним важливим аспектом глобальних антитерористичних зусиль є налагодження міцних партнерських відносин з різними міжнародними та регіональними організаціями. Ця спільна стратегія спрямована на зміцнення міжнародного консенсусу і просування універсальних стандартів у боротьбі з тероризмом. Європейський Союз активно співпрацює з численними міжнародними організаціями, включаючи ООН і Глобальний контртерористичний форум, а також з регіональними організаціями, такими як Рада Європи, ОБСЄ, Ліга арабських держав та Організація ісламського співробітництва [82].

Ключовим документом у боротьбі з тероризмом є Конвенція Ради

Європи про запобігання тероризму (CETS № 196), прийнята 16 травня 2005 року і набула чинності 1 червня 2007 року [7]. Ця конвенція замінила попередню Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом (CETS № 90), прийняту 27 січня 1977 року і чинну з 4 серпня 1978 року. Не заглиблюючись у дебати щодо визначення поняття «тероризм», Рада Європи включила до Конвенції про запобігання тероризму (2005) поняття «терористичні злочини».

Однак складання списків терористичних організацій та осіб, причетних до тероризму, на рівні ЄС, за відсутності надійної доказової бази їхньої передбачуваної протиправної діяльності, зіткнулося з гострою критикою з боку експертів, пов'язаних з Міжнародною комісією юристів. Методи спостереження, що застосовуються в країнах ЄС, призвели до посиленої перевірки публічних заяв мусульманських лідерів, проповідей у мечетях і літератури, яку отримують віруючі. Зокрема, багато імамів по всій Європі були вислані з країни за пропаганду радикальних ідеологій.

Для цілей цієї Конвенції «вербування з метою тероризму» визначається як акт схиляння іншої особи до вчинення або участі в терористичному злочині або до вступу до об'єднання чи групи з наміром сприяти вчиненню одного або більше терористичних злочинів зазначеним об'єднанням чи групою [58, с. 150].

У Резолюції 2178 (2014) Рада Безпеки ООН висловила своє занепокоєння зростанням небезпеки, яку становлять іноземні бойовики-терористи. Вона закликала всі держави-члени ООН гарантувати, що правопорушення, пов'язані з цим питанням, підлягають покаранню відповідно до національного законодавства. У відповідь на це занепокоєння Рада Європи зробила крок у 2015 році, прийнявши Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму [20].

У 2017 році Антитерористична директива ЄС (*Counter-Terrorist Directive*) зіткнулася з критикою за введення нечіткого визначення "тероризму" в законодавство ЄС. Директиву звинувачували в тому, що вона криміналізує дії з мінімальним або відсутнім прямим зв'язком з

насильницьким терористичним актом, наприклад, доступ до «терористичних» веб-сайтів. Паралельне положення з'явилося у 2019 р. у законодавстві Великої Британії, де злочин "отримання інформації, яка може бути корисною для терориста" було розширено до простого перегляду матеріалів, на відміну від попереднього акценту на криміналізації завантаження такого контенту.

Як Спеціальний доповідач ООН з прав людини і боротьби з тероризмом, так і організації, що захищають свободу преси, висловили занепокоєння. Вони стверджують, що положення, які криміналізують перегляд терористичного контенту в Інтернеті, створюють серйозні ризики для прав людини, включаючи свободу інформації. Такі заходи можуть мати стримуючий ефект, особливо на журналістів-розслідувачів, які можуть зіткнутися з переслідуванням за свою законну роботу [45].

Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради встановлює загальні правила, спрямовані на запобігання використанню фінансової системи ЄС для відмивання грошей або фінансування тероризму. Директива підкреслює, що фінансування тероризму має розглядатися як караний злочин у державах-членах ЄС. Ця криміналізація виходить за рамки простого фінансування терористичних актів; вона також включає фінансування терористичної групи та інші злочини, пов'язані з терористичною діяльністю, такі як вербування, навчання або подорожі з метою тероризму. Метою є ліквідація допоміжних структур, що сприяють вчиненню терористичних злочинів [4].

Ця директива, кінцевий термін транспозиції якої встановлено на 26 червня 2017 року, створює надійну правову основу для повернення коштів або майна, пов'язаних з терористичними цілями. Вона зобов'язує держави-члени виявляти, розуміти і зменшувати ризики, пов'язані з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, забезпечуючи комплексний підхід до боротьби з цими загрозами.

Організація Об'єднаних Націй (ООН), Інтерпол та Європол відзначають зростаюче зближення між організованою злочинністю та тероризмом.

Переплетена природа цих двох явищ, а також зв'язки між злочинними і терористичними угрупованнями становлять зростаючу загрозу для безпеки Європейського Союзу. Ефективна боротьба з цією загрозою передбачає запобігання зловживанню фінансовою системою для відмивання грошей або фінансування тероризму. У відповідь на цю потребу у 2018 році до Директиви були внесені зміни [5].

Після нападу на редакцію французького сатиричного тижневика «*Charlie Hebdo*» у 2015 році Комісія висунула Порядок денний європейської безпеки, запропонувавши створити Європейський центр боротьби з тероризмом (ЕСТС). Метою було покращити обмін інформацією та надати оперативну підтримку слідчим з усіх країн-членів. Розташований у структурі Європолу, Агентства ЄС з правоохоронної співпраці, ЄКТЦ об'єднує спеціалізовані ресурси, досвід та інформацію з таких тем, як іноземні бойовики-терористи, вибухівка, вогнепальна зброя, фінансова розвідка та інтернет-пропаганда. Ці спільні зусилля спрямовані на зміцнення потенціалу антитерористичних правоохоронних органів держав-членів.

ЕСТС, що є головною силою ЄС у боротьбі з тероризмом, зосереджує свою діяльність на кількох ключових напрямках:

- ЕСТС, основна структура ЄС, що займається боротьбою з тероризмом, спрямовує свої зусилля на різні важливі напрямки:
- надання оперативної допомоги на запит держави-члена для проведення розслідувань
- боротьба з вербуванням іноземних бойовиків
- сприяння обміну розвідувальними даними та досвідом, пов'язаними з фінансуванням тероризму (у співпраці з Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та Підрозділом фінансової розвідки);
- онлайн-пропаганда тероризму та екстремізму (через Службу

Інтернету ЄС);

- Боротьба з незаконною торгівлею зброєю.
- Посилення міжнародного співробітництва між антитерористичними органами [54].

Важливо підкреслити, що дані відіграють життєво важливу роль у протидії тероризму, що підкреслює важливість обміну інформацією між правоохоронними органами держав-членів. Для вдосконалення збору та обміну даними було вжито різних засобів. Наприклад, Директива ЄС про PNR 2016 року створила систему збору даних про пасажирів авіакомпаній в межах ЄС, яка допомагає виявляти підозрілі подорожі та протидіяти проблемі іноземних бойовиків. У 2018 році були прийняті нові правила для посилення Шенгенської інформаційної системи (ШІС), зокрема у сфері поліцейської та судової співпраці. ШІС дозволяє поліції та прикордонникам вводити та отримувати доступ до повідомлень про розшукуваних або зниклих безвісти осіб, а також до інформації про втрачене або викрадене майно [23].

У 2017 році ЄС ухвалив Директиву 2017/541 про боротьбу з тероризмом, яка має на меті замінити та змінити Рамкове рішення Ради 2002/475/ЖНА. Держави-члени повинні були включити цю директиву до свого національного законодавства до вересня 2018 року. Директива розширює правову базу, охоплюючи ширший спектр діяльності, пов'язаної з тероризмом. Кожна країна ЄС має забезпечити повне охоплення таких дій, як підготовка терористів, поїздки з метою тероризму, фінансування тероризму, посягання на життя людей і навмисні дії, які можуть розглядатися як терористичні злочини, якщо вони здійснюються з конкретною терористичною метою. Ця мета включає в себе серйозне залякування населення, неправомірний тиск на уряд або міжнародну організацію з метою дестабілізації або знищення фундаментальних політичних, конституційних, економічних або соціальних структур країни або міжнародної організації. Ці стандартизовані визначення терористичних злочинів покликані спрямовувати

співпрацю та обмін інформацією між національними органами влади [27].

Правозахисні організації закликають Європейську комісію провести всебічну оцінку того, як цей документ вплинув на права людини, жертв, підозрюваних і широку громадськість, включно з громадянським суспільством. У центрі уваги - Директива 2017/541 про боротьбу з тероризмом, ухвалена у 2017 році в рамках прискороного законодавчого процесу. Критики стверджують, що директива криміналізує широкий спектр пов'язаних з тероризмом діянь, вводить надмірно широке визначення тероризму та зобов'язує держави включати до свого кримінального законодавства правопорушення, які не завжди можуть бути тісно пов'язані з фактичним вчиненням терористичного акту [27].

25 травня 2018 р. було зроблено важливий крок для посилення співпраці між ООН та ЄС у боротьбі з тероризмом. Сторони провели перший політичний діалог у Брюсселі з моменту створення Управління ООН з протидії тероризму (UNOCT [112]). Цей діалог ознаменував початок нового етапу практичної співпраці, зосередженої на посиленні багатосторонньої координації для боротьби з тероризмом і запобігання насильницькому екстремізму.

Важливо підкреслити, що 24 квітня 2019 року, під час другого політичного діалогу високого рівня, ЄС та ООН зробили важливий крок, підписавши Рамкову угоду між ЄС та ООН про боротьбу з тероризмом [29]. Ці рамки посилюють партнерство між ЄС та ООН у боротьбі з тероризмом. Вона зосереджена на зміцненні співпраці у розбудові потенціалу для протидії тероризму, запобігання та протидії насильницькому екстремізму (PCVE) в таких регіонах, як Африка, Близький Схід та Азія. Рамкова програма також підтримує розробку національних і регіональних планів з протидії ПОНЕ, враховуючи при цьому потреби жертв тероризму і зростаючу загрозу іноземних бойовиків-терористів. Ініціативи включають створення системи розширеної інформації про пасажирів/небезпечних осіб (API/PNR) і рекомендації щодо реабілітації та реінтеграції осіб, які вчинили терористичні

злочини.

Поширення терористичного контенту в Інтернеті становить нагальну загрозу європейській безпеці, що спонукає до швидких дій з боку законодавчих органів ЄС. Лише в січні 2018 року в Інтернеті було поширено майже 700 матеріалів офіційної пропаганди ІДІЛ. Починаючи з 2015 року, Інтернет-служба Європолу повідомила про понад 60 000 випадків терористичного контенту в Інтернеті [30]. Європейська комісія висловила незадоволення добровільними ініціативами, такими як Інтернет-форум ЄС, створений у 2015 році, до якого входять уряди, Європол і технологічні компанії, що співпрацюють у боротьбі з терористичним контентом і мовою ворожнечі в Інтернеті.

У цьому контексті Комісія вважає за необхідне встановити загальні правила ЄС для більш ефективного реагування на поширення незаконного терористичного контенту в Інтернеті. У травні 2021 р. Європейський парламент ухвалив Регламент (ЄС) 2021/784 про Директиву щодо поширення терористичного контенту в Інтернеті. Цей Регламент уповноважує державні структури зобов'язувати онлайн-платформи оперативно видаляти нечітко визначений "терористичний" контент, як правило, протягом години з моменту отримання наказу про видалення від компетентних органів і без судового контролю. Метою Регламенту є запобігання поширенню терористами контенту, спрямованого на поширення ідей, радикалізацію та вербування прихильників, а також сприяння та координацію терористичної діяльності. Регламент 2021/784 набуває чинності 7 червня 2022 року [35].

У вересні 2018 р. Європейська Комісія презентувала проект Регламенту, спрямованого на запобігання поширенню терористичного матеріалу в мережі Інтернет. Цей проект базується на низці ініціатив на рівні ЄС, які заохочують добровільну співпрацю між провайдерами послуг для запобігання поширенню терористичних матеріалів в мережі Інтернет. Вона накладає значні зобов'язання на хостинг-провайдерів (HSP), які можуть призвести до значних штрафів за їх невиконання. Провайдери хостингу

характеризуються як «провайдери послуг інформаційного середовища, що зберігають інформацію, отриману від постачальника контенту або на його вимогу, і надають доступ до цієї збереженої інформації третім особам» [35]. Крім того, регламент поширюється на НСП, що здійснюють діяльність на території Союзу, не зважаючи на місцезнаходження їхньої штаб-квартири.

Виступаючи перед журналістами, Маргарітис Схінас, віце-президент Європейської комісії, підкреслив важливість нових правил: «Цими новаторськими правилами ми зупиняємо поширення терористичного контенту в Інтернеті і актуалізуємо Союз безпеки ЄС. Надалі онлайн-платформи будуть зобов'язані видаляти терористичний контент з інтернету протягом однієї години, щоб запобігти інцидентам, подібним до того, що стався в Крайстчерчі, від проникнення на екрани і в свідомість людей. Це є важливою віхою в європейських зусиллях по боротьбі з тероризмом і радикалізацією» [45].

Регламент приймає визначення терористичних злочинів, викладені в Директиві 2017/541 про боротьбу з тероризмом, і поширює їх на превентивні заходи. Розмежування терористичного контенту в Інтернеті стосується матеріалів, які:

- Заохочує або сприяє вчиненню терористичних злочинів або участі в діяльності терористичної групи.
- Підбурює або пропагує терористичні злочини, наприклад, прославляє терористичні акти.
- Пропонує інструкції для здійснення нападів.

Ці матеріали включають тексти, зображення, звукозаписи, відеозаписи та прямі трансляції, що зображують терористичні злочини, які можуть становити ризик вчинення інших злочинів. Однак матеріали, якими обмінюються в освітніх, журналістських, художніх, дослідницьких або просвітницьких цілях, не вважаються «терористичним контентом» і не

класифікуються як «терористичні матеріали» [35].

25 березня 2021 р. більше 60 організацій громадянського суспільства закликали депутатів Європарламенту відхилити резолюцію. У зверненні вони підкреслили, що компроміс, представлений під час перемовин, «все ще включає ризиковані заходи, які можуть зрештою підірвати захист основоположних прав в ЄС. Він також здатен закласти тривожне занепокоєння щодо регулювання онлайн-контенту в усьому світі» [31]. Їхня позиція ґрунтується насамперед на трьох ключових аспектах:

- Директива все ще заохочує використання онлайн-платформами інструментів автоматичної модерації контенту, таких як фільтри завантаження.
- Відсутність незалежного судового нагляду викликає значне занепокоєння.
- Державам-членам надано право видавати транскордонні накази про видалення контенту без проведення перевірок.

Марсель Колая (Marcel Kolaja), віце-президент Європейського парламенту і доповідач у комітеті ІМСО, виступив з критикою документа, підкресливши: "Регламент має потенціал для зміцнення позицій авторитарних режимів. Європейські правозахисники, а також численні неурядові організації вже давно висловлюють занепокоєння з цього приводу, але більшість політичних груп проігнорували наші застереження. Ми можемо стати свідками того, як Європа ставить під загрозу свої основні цінності" [51].

9 грудня 2020 року Європейська комісія представила новий антитерористичний порядок денний ЄС, який окреслює стратегії посилення боротьби з тероризмом на рівні ЄС. Метою є краще передбачення, запобігання, захист та реагування проти терористичних загроз. Цей документ є частиною постійного вдосконалення внутрішньої безпеки, що є ключовим елементом Стратегії Союзу безпеки і оборони ЄС, схваленої Комісією в липні 2020 року.

- Передбачати: Визнання вразливостей і розбудова спроможностей там, де це має найбільше значення.

- Запобігати: протидіяти поширенню радикалізму на всіх етапах.
- Захищати: підвищувати безпеку, позбавляти можливості терористів діяти і зміцнювати зовнішні кордони.
- Реагувати: Мінімізація впливу, забезпечення судового переслідування та посилення підтримки постраждалих [23].

24 липня 2020 року Європейська комісія схвалила нову Стратегію безпекового союзу ЄС, яка окреслює плани на період 2020-2025 років. Ця комплексна стратегія охоплює механізми та заходи, спрямовані на протидію тероризму та організованій злочинності. Вона включає різні ініціативи, такі як попередження та розпізнавання різних гібридних загроз, посилення захищеності критично важливої інфраструктури, розвиток кібербезпеки, а також стимулювання досліджень та впровадження інновацій у цій сфері.

Ключовим компонентом Стратегії Союзу безпеки є "Захист європейців від тероризму та організованої злочинності". Стратегія передбачає реалізацію Антитерористичної програми ЄС, що супроводжується активізацією зусиль із попередження та боротьби з радикалізацією [23].

У червні 2021 року Європейська Комісія оприлюднила масштабний пакет законопроектів, спрямованих на вдосконалення законодавства ЄС у галузі боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (ПВК/ФТ). Цей комплексний пакет включає рекомендацію щодо утворення окремого органу ЄС який займатиметься боротьбою з відмиванням грошей. По суті, ця ініціатива підкреслює прагнення Комісії захистити населення та фінансову систему ЄС від ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму. Основною метою пакету заходів є посилення виявлення підозрілих операцій та діяльності, усунення лазівок, що використовуються злочинцями для відмивання нелегальних прибутків або здійснення фінансування тероризму через банківську систему. Ці заходи, узгоджені з цілями, викладеними в Стратегії Союзу безпеки ЄС на 2020-2025 роки, також сприяють захисту європейців від тероризму і організованої кримінальної злочинності.

Цей комплекс заходів складається з 4 законопроектів:

- Регламент про створення нового органу ЄС для перегляду системи нагляду ЄС у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму.

- Регламент щодо ПВК/ФТ, який зосереджується на правилах, що стосуються розслідувань щодо клієнтів та бенефіціарних власників.

- Шоста Директива з ПВК/ФТ ("AMLD6"), яка має замінити чинну Директиву 2015/849/ЄС (четверту Директиву з ПВК з поправками, внесеними п'ятою Директивою з ПВК). Він містить положення для транспозиції в національне законодавство і розглядає такі елементи, як правила, що стосуються національних наглядових органів і підрозділів фінансової розвідки в державах-членах ЄС.

- Перегляд Регламенту 2015/847/ЄС з метою спрощення відстеження переказів криптоактивів [76].

Майбутнє Управління з протидії відмиванню грошей (AMLA) на рівні ЄС має стати центральним органом, який координуватиме роботу національних інституцій для забезпечення точного і послідовного застосування правил ЄС у приватному секторі. Крім того, AMLA надаватиме підтримку підрозділам фінансової розвідки (Financial Intelligence Units FIUs), посилюючи їхні аналітичні можливості щодо незаконних потоків і позиціонуючи фінансову розвідку як важливе джерело для правоохоронних органів.

Пакет законів переводить зобов'язання, викладені в «Плані дій щодо комплексної політики ЄС із запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму», який був схвалений Комісією 7 травня 2020 р., у площину практичних заходів.

Міжнародний тероризм є головною загрозою європейській безпеці. Незважаючи на значні антитерористичні зусилля в рамках ЄС, загальна ситуація на континенті не зазнала значного покращення. Крім того, спостерігається тривожне зростання тіньових кримінальних процесів, які є

живильним середовищем для розвитку і просування терористичної ідеології та діяльності в Європі. Зближення терористичних, кримінальних і наркотичних мереж є очевидним, особливо через залучення колишніх іммігрантів, які фінансують терористичні осередки за рахунок доходів від злочинної діяльності, в тому числі від наркоторгівлі.

Таким чином, Європейський Союз (ЄС) використовує різні міжнародно-правові механізми для боротьби з тероризмом, які стосуються законодавства та політики: 1) рішення та директиви ЄС спрямовані на уніфікацію правових стандартів серед країн-членів для боротьби з тероризмом (наприклад, ЄС прийняв директиву щодо боротьби з терористичними злочинами, яка визначає і криміналізує терористичні дії та надає стандартні визначення та санкції); 2) європейський ордер на арешт – механізм, що спрощує процедуру екстрадиції між країнами-членами ЄС у справах тероризму та інших важливих злочинах та забезпечує швидкий і ефективний спосіб передачі осіб, підозрюваних у терористичних злочинах; 3) Європейське агентство з безпеки авіації (EASA) – відповідає за забезпечення безпеки в цивільній авіації в ЄС, включаючи заходи щодо запобігання та боротьби з терористичними загрозами; 4) Європейське агентство з правопорядку (Europol), яке відіграє ключову роль у зборі та обміні інформацією між правоохоронними органами країн-членів ЄС (його завданням є розслідування терористичних злочинів та надання оперативної підтримки); 5) Європейське агентство з контролю за кордонами та прикордонним обладнанням (Frontex), яке сприяє управлінню та координації міжнародної співпраці на кордоні ЄС, що, у свою чергу, запобігає пересуванню терористів; 6) механізми обміну інформацією та співпраці між правоохоронними органами країн-членів для ефективного виявлення та розслідування терористичних злочинів.

Зазначені механізми є частиною ширшого стратегічного підходу ЄС до боротьби з тероризмом, який охоплює різні сфери, включаючи профілактику радикалізації, підтримку жертв тероризму та співпрацю з міжнародними партнерами.

2.3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. у системі протидії тероризму

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод відіграє ключову роль у сучасній системі боротьби з тероризмом у новій Європі. Прийнята в Римі 4 листопада 1950 р. державами-членами Ради Європи, Конвенція є одним з найважливіших регіональних інструментів. Її положення розроблені таким чином, щоб забезпечити дотримання принципів прав людини у сфері запобігання та боротьби з тероризмом.

На відміну від деяких інших механізмів у сфері міжнародної боротьби з тероризмом, аналіз положень Європейської конвенції з прав людини (ECHR) показує, що Конвенція не містить прямих посилань на тероризм. Тим не менш, деякі з її положень виконують дві життєво важливі цілі: по-перше, захищають людей від терористичного насильства, а по-друге, гарантують захист прав осіб, яких звинувачують або підозрюють у скоєнні терористичних актів.

Таким чином, заглиблюючись у положення ЄКПЛ 1950 р., стає очевидним, що ключовими елементами захисту прав людини в контексті протидії тероризму є наступні:

- стаття 2 «Право на життя»;
- статті 3 «Заборона катувань»;
- стаття 5 «Право на свободу та особисту недоторканість»;
- стаття 9 «Свобода думки, совісті і релігії»;
- стаття 10 «Свобода вираження поглядів».

В сучасного міжнародного права механізми міжнародних конвенцій з прав людини, таких як Європейська конвенція з питань захисту прав людини і фундаментальних свобод 1950 р., визнають, що держави мають законні повноваження обмежувати певні права і свободи людини. Наприклад, такі права, як свобода вираження поглядів і недопущення вторгнення в приватне і особисте життя, можуть зазнавати обмежень, за умови, що ці заходи направлені

на гарантування державної безпеки та підтримання громадського порядку в державі.

Як зазначає юрист-міжнародник В. Солоденко, для того, щоб держава виконувала свої зобов'язання у сфері прав людини при введенні обмежень прав і свобод людини, вона повинна дотримуватися низки вимог (див. рис. 2.1), спрямованих на збереження демократичного суспільства [68, с. 54].

Рис. 2.1. Критерії для застосування концепції «допустимості обмежень прав людини»

Джерело: [68, с. 54].

Розглянемо критерії, наведені на рисунку 2.1, які визначають поняття «допустимі обмеження прав людини». Це дасть змогу більш детально зрозуміти критерії, що визначають прийнятність обмежень прав людини.

Коли йдеться про обмеження прав людини, існують певні правила та дозволи. Відповідно до тлумачення Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ), важливо підкреслити, що держава-член Ради Європи може здійснювати заходи, які обмежують права і свободи людини, тільки якщо ці обмеження чітко визначені законами і мають законний дозвіл [1]. Для того,

щоб кримінальне законодавство країни ефективно «встановлювало межі», воно має відповідати трьом ключовим критеріям:

- По-перше, вони повинні бути легко доступними для громадян, щоб люди могли зрозуміти, як закон може обмежити їхні права.
- По-друге, формулювання законів мають бути чіткими, щоб люди могли відповідно регулювати свою поведінку.
- По-третє, кримінальні закони не повинні мати зворотної сили [4].

1. У цій ситуації правила боротьби з тероризмом, викладені в Європейській конвенції з прав людини (ЄКПЛ), узгоджуються зі статтею 15 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року. У цій статті підкреслюється, що будь-який закон, що визначає злочин, не повинен визнавати злочином діяння, якщо воно було вчинене до того, як закон набув чинності як юридичне право [35]. Більше того, будь-яке покарання за злочин має обмежуватися покараннями, що діяли на момент вчинення злочину. Якщо пізніше приймається новий закон з більш м'яким покаранням, він повинен застосовуватися до особи, яка вчинила терористичний акт [1].

2. Наступним важливим фактором для застосування обмежень прав людини, як зазначено в Європейській конвенції з прав людини (ЄКПЛ), є наявність поважних причин. Відповідно до цього критерію, прийнятні правові підстави для втручання можуть варіюватися залежно від конкретних прав, про які йдеться, з урахуванням потенційних обмежень і відповідних угод у сфері прав людини, ратифікованих державою-членом Ради Європи. У рамках боротьби з тероризмом існують деякі законні підстави для обмеження прав людини:

- захист інтересів національної безпеки держави;
- підтримання громадського порядку;
- забезпечення захисту здоров'я та рівня моралі населення;
- захист прав і свобод інших осіб.

Важливо підкреслити, що держави часто використовують декларацію про «боротьбу з тероризмом» як привід для поширення своєї влади на інші сфери

[14]. У цьому контексті судді Європейського суду з прав людини, тлумачачи положення Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ), наголошують, що всі кримінальні правопорушення, незалежно від рівня їхньої суспільної загрози, які не підпадають під поняття "тероризм", не повинні підпадати під дію антитерористичного законодавства держави. Аналогічно, дії, які вважаються незаконними і не пов'язані з тероризмом, не повинні підпадати під дію контртерористичних заходів, навіть якщо в них беруть участь особи, підозрювані в терористичній діяльності [6].

3. Третій критерій обмежень прав людини пов'язаний з поняттями необхідності та пропорційності. У доктрині міжнародного права «необхідність і пропорційність» слугують додатковою гарантією, яка вимагає від держави довести, що обмеження прав людини не підірве демократичне функціонування суспільства [9]. Як зазначає З. Гбур, практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), розглядаючи справи про порушення прав людини під час здійснення антитерористичних заходів, підкреслює, що будь-яке обмеження прав і свобод особи має бути необхідним для досягнення безпосередньої мети "боротьби з тероризмом". При цьому втручання в права і свободи повинне бути строго співрозмірним з характером цієї мети [16, с. 72].

Враховуючи далекосяжний вплив тероризму на права людини як на національному, так і на міждержавному рівнях, а відтак його наслідки для громадської безпеки на різних рівнях, безсумнівно, існує вагомий аргумент на користь того, що протидія міжнародному тероризму є важливим завданням. Потенційно це може виправдати використання державними органами засобів, направлених на обмеження певних прав людини. Однак при розгляді скарг у Європейському суді з прав людини (ЄСПЛ) оцінка зосереджується на встановленні взаємозв'язку важливості антитерористичної цілі, задля якої країна - учасник Ради Європи вжила заходів з обмежень прав людини, з тим, як ці заходи узгоджуються з протидією реальним або потенційним терористичним загрозам щодо цієї країни [17; 29]. По суті, судді ЄСПЛ оцінюють, як цей захід

сприяє регіональним рамкам протидії тероризму та захисту національних державних інтересів.

Показовим випадком, що ілюструє поняття «допустимі межі прав людини» в рамках боротьби з тероризмом, є обмеження закликів до вчинення терористичних актів, що тягне за собою заборону права на свободу вираження поглядів (ст. 10 ЄКПЛ). Відповідно до вищезазначених положень, така заборона підбурювання має відповідати певним критеріям (вимогам), викладеним у ЄКПЛ:

- По-перше, вона має бути законодавчо закріплена у формі законодавчої норми в національному законодавстві держави-члена Ради Європи.
- Крім того, він повинен мати легітимну мету, що відповідає умовам гарантування державної безпеки та захисту суспільного добробуту згідно з положеннями ч. 3 ст. 19 Пакту. Додатково він повинен відповідати положенням статті 20(2) Міжнародного пакту про громадські та політичні права 1966 року, яка забороняє вираження національної, расової та/або релігійної ненависті у формі підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства [35].
- По-третє, вона має бути визнана необхідною та пропорційною, оцінюючи те, як ця заборона сформульована в національному законодавстві та як вона застосовується в практиці правозастосування у сфері протидії тероризму.

При детальному розгляді статті 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року стає очевидним, що вона допускає обмеження права на свободу вираження поглядів лише тоді, коли такі обмеження вважаються "необхідними" для досягнення цілей, викладених у пункті 3:

- Захист прав і репутації окремих осіб;
- Забезпечення захисту національної безпеки держави, громадського порядку, добробуту або моральності населення певної держави [35].

Це означає, що обмеження на підбурювання до тероризму має бути настільки широким, наскільки це необхідно для задоволення реальних потреб національної безпеки та/або громадського порядку. При цьому слід враховувати

потенційний вплив та ефективність обмеження статті 10 (Свобода вираження поглядів) Європейської конвенції з прав людини для досягнення антитерористичних цілей держави.

Тому Європейська конвенція щодо захисту прав людини і фундаментальних свобод 1950 р. слугує одним із локальних інструментів у сфері боротьби з тероризмом. Її метою є забезпечення захисту прав людини від терактів і забезпечення належного виконання державами-членами Ради Європи своїх зобов'язань щодо дотримання прав людини у ситуаціях, пов'язаних зі злочинами терористичного характеру.

Автор стверджує, що сучасне міжнародне право в області запобігання тероризму допускає звуження прав людини, що передбачено положеннями Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Це робиться для забезпечення належного рівня національної безпеки та громадського порядку. Однак запровадження таких обмежень щодо реалізації прав та свобод людини має відповідати кільком критеріям:

- Чіткі та доступні правила обмеження прав і свобод людини мають бути викладені у національному законодавстві.
- Повинні існувати правові підстави для застосування обмежень прав і свобод людини.
- Повинні бути присутніми обставини, що виправдовують "необхідність" і пропорційність обмежень, не підриваючи при цьому демократичне існування громади.
- Мають бути дотримані принципи недискримінації та рівності.

Таким чином, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та її органи, зокрема Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), відіграють важливу роль у системі протидії тероризму в контексті Європейського регіону. Визначено основні особливості використання цієї Конвенції у боротьбі з тероризмом: 1) Конвенція визначає широкий спектр основних прав і свобод, таких як право на життя, право на свободу та особисту недоторканність, право на справедливий суд, право на свободу думки, совісті та

релігії, що становлять основоположні принципи, які повинні бути забезпечені, навіть у контексті боротьби з тероризмом; 2) Конвенція дозволяє обмеження прав людини за умови, що вони передбачені законом, необхідні у демократичному суспільстві та пропорційні до мети. Це означає, що держави можуть приймати заходи для протидії тероризму, але ці заходи повинні бути сумісні з основними принципами прав людини; 3) Конвенція передбачає заборону видачі осіб до країн, де існує реальний ризик порушення їхніх прав людини, включаючи країни, де може бути використано піддавання під тортури або нелюдське або утискуюче поводження; 4) ЄСПЛ визнається головним органом у вирішенні справ з порушення прав людини у контексті Європейської конвенції, що полягає у праві фізичних та юридичних осіб подавати скарги до ЄСПЛ, який визначає, чи були порушені їхні права та свободи; 5) впровадження процедури конституційних скарг, які дозволяють громадянам виносити справи до конституційних судів щодо порушення їхніх прав.

Використання Європейської конвенції про права людини в системі протидії тероризму визначає баланс між необхідністю забезпечити безпеку та дотриманням основних прав людини в умовах демократії та правової держави. Це дозволяє забезпечити ефективність заходів протидії тероризму, уникнувши при цьому порушення прав людини.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВУ ДЕРЖАВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

3.1. Сучасні тенденції розвитку міжнародного тероризму: виклики та загрози

Останні події у світі, пов'язані зі збройною неспровокованою агресією росії проти України, безпомилково ілюструють, що міжнародний тероризм став першочерговим явищем у сучасному політичному ландшафті, формуючи характер, зміст і траєкторію політичних процесів, в яких беруть участь усі основні світові суб'єкти. Водночас, очевидно, що зросла не лише частота терористичних атак, але й кількість їх жертв.

Восьме видання Глобального індексу тероризму 2020 (GTI) представляє всебічний огляд ключових глобальних тенденцій і закономірностей тероризму за останні п'ять десятиліть. Підкреслюються помітні тенденції в сучасному міжнародному тероризмі, зокрема, стрімке зростання кількості смертей, пов'язаних з тероризмом у результаті збройної агресії росії проти України, а також загострення дій ХАМАСу та ізраїльсько-палестинського конфлікту.

Відзначається зниження впливу тероризму спостерігалось в Афганістані, де у 2018 р. було зафіксовано на 1 654 смерті, пов'язані з тероризмом (на 22,4% менше), порівняно з попереднім роком. Незважаючи на це зниження, Афганістан продовжує бути державою, що постраждала від тероризму найбільше, випередивши Ірак у 2018 році. Однак останні події 2021 р., зокрема виведення військ США, призвели до захоплення Афганістану міжнародною терористичною організацією «Талібан». Як наслідок, регіон став свідком зростання впливу «Аль-Каїди», що призвело до постійного збільшення кількості жертв та біженців. За словами представника Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) Келлі Клементс,

до кінця 2021 р. з Афганістану втечуть близько 500 000 осіб [68].

До 10 країн, які найбільше постраждали від тероризму, належать Афганістан, Ірак, Нігерія, Сирія, Сомалі, Ємен, Пакистан, Індія, Демократична Республіка Конго та Філіппіни. Хоча терористична активність на Близькому Сході і в Південній Азії знижується, новою загрозою є поширення пов'язаних з ІДІЛ угруповань в країнах Африки на південь від Сахари. Статистика показує, що 41% усіх пов'язаних з ІДІЛ атак у 2019 р. сталися в країнах Африки на південь від Сахари, що свідчить про зміщення центру атак ІДІЛ з Близького Сходу.

Зростання ультраправого тероризму в Західній Європі та Північній Америці викликає все більше занепокоєння. Факти свідчать про значне збільшення кількості ультраправих терористичних інцидентів на Заході: у 2010 р. був лише один інцидент, тоді як у 2019 р. їхня кількість зросла до 49. З 2014 р. кількість нападів ультраправих груп у Північній Америці, Західній Європі та Океанії зросла на 250%. Примітно, що з 89 смертей, які приписують ультраправим терористам у 2019 р., 51 сталася під час нападів на мечеті в Крайстчерчі, Нова Зеландія [77].

У цитованому тексті підкреслюється, що діяльність ультраправих екстремістів значною мірою зумовлена ісламофобією та усвідомленням загрози з боку ісламістських екстремістських угруповань. Він припускає, що ультраправий екстремістський тероризм може частково віддзеркалювати ідеологію своїх ісламістських цілей. Така реакція розглядається як стратегічний елемент ширших цілей таких організацій, як ІДІЛ, спрямованих на сприяння поляризації в європейських державах, що веде до продовження іноземного втручання, посилення сек'юритизації ісламу всередині країни і зображення Європи як ворожої до мусульман, таким чином просуваючи ідею «війни» проти ісламу [77].

Наближаючись до 20-ї річниці терактів 11 вересня, міжнародне співтовариство має оцінити вплив антитерористичної політики за останні два десятиліття. Ключові питання, на які слід відповісти, - чи покращили ці

зусилля нашу безпеку і якою ціною. Відверта оцінка наслідків для дотримання прав громадян, суспільного середовища та людської безпеки потребує свіжого погляду на ненасильницькі та інклюзивні рішення у сфері безпеки.

За останнє десятиліття спостерігається значне зростання терористичної активності в усьому світі. Талібан відновив контроль над Афганістаном, а Аль-Каїда та інші ісламістські терористичні організації активізували свою діяльність, особливо після бурхливого виведення військ США. Незважаючи на невдачі в Іраку та Сирії, філії ІДІЛ залишаються активними на Близькому Сході, в Африці та Азії. Крім того, у США, Західній Європі та інших регіонах спостерігається помітне зростання тероризму на ґрунті білої раси та етнонаціоналістичного тероризму.

Через два десятиліття після 11 вересня загроза тероризму набула більш різноманітної, розпорошеної і децентралізованої форми, ніж будь-коли раніше. Міжнародний тероризм став головною проблемою в безпековому ландшафті після 9/11, що призвело до розвитку розширеної міжнародної правової бази, значних інвестицій у нові національні урядові агенції та програми, а також численних військових інтервенцій по всьому світу. Сполучені Штати та їхні союзники виділили трильйони доларів на боротьбу з тероризмом, а американський уряд наразі бере участь у контртерористичних заходах у близько 85 країнах світу.

Спроби глобалізувати порядок денний боротьби з тероризмом через Організацію Об'єднаних Націй та інші багатосторонні форуми призвели до появи численних нових юридичних обов'язків для держав, а також незліченної кількості міжнародних органів, що займаються боротьбою з тероризмом, утворюючи запутану павутину зобов'язань. Однак відсутність загальновизнаного визначення тероризму зберігається, що дає державам значну гнучкість у визначенні того, хто підпадає під їхню класифікацію як терористи [59].

Пандемія COVID-19 оголила нерівність і несправедливість, притаманні

нашим соціальним, економічним і політичним структурам. Поширення дезінформації про вірус у поєднанні з націоналістичними та ксенофобськими настроями посилює поширення теорій змови та мови ворожнечі. Як авторитарні, так і демократично обрані уряди реформували контртерористичні заходи під приводом боротьби із загрозами, спричиненими коронавірусом, що призвело до розширення надзвичайних повноважень. Багато з цих заходів спрямовані на обмеження фундаментальних прав і свобод - від заборони протестів до скасування виборів.

Для посилення своїх аналітичних можливостей і сприяння співпраці з дослідницькою спільнотою Виконавчий директорат Контртерористичного комітету (CTED) представив Глобальну дослідницьку мережу (GRN) в штаб-квартирі ООН в Нью-Йорку в 2015 р. [26]. Спочатку мережа складалася з 28 відомих аналітичних центрів, а до 2020 р. вона розширилася до понад 100 провідних дослідницьких установ по всьому світу.

Протягом останніх п'яти років науково обґрунтовані дослідження, проведені членами GRN, відігравали вирішальну роль в інформуванні Контртерористичного комітету Ради Безпеки та світової спільноти, що розробляє політику в сфері боротьби з тероризмом, про нові тенденції. Щоб відзначити п'ятирічний ювілей, GRN проаналізувала п'ять ключових тенденцій за останнє десятиліття:

За останнє десятиліття, незважаючи на те, що характер, масштаби, частота і географічне поширення тероризму змінювалися, загроза зберігалася в глобальному масштабі. Наприклад, у 2018 р. постійний глобальний виклик з боку ІДІЛ і Аль-Каїди, особливо через їхні філії в Західній Африці і Сахелі, призвів до того, що 103 держави-члени задокументували щонайменше один терористичний інцидент. Наприкінці десятиліття ця постійна загроза співіснувала зі зростаючою небезпекою з боку ультраправих екстремістських груп і нападників-одинаків, що призвело до більш різноманітного і поширеного терористичного середовища.

Проте, незважаючи на глобальну присутність, дослідження показують,

що численні фактори, які сприяють терористичній радикалізації, локалізовані, і ця локалізація, можливо, продовжила існування угруповань, пов'язаних з ІДІЛ або Аль-Каїдою.

Вивчення атрибутів ультраправих терористичних угруповань і поодиноких діячів виявляє суперечливу траєкторію їхнього розвитку. Дослідження, які на самому початку декади сприймалися в переважно внутрішньонаціональному контексті, до 2019 р. надають дедалі важливіші докази транснаціональних зв'язків, що підтримуються через онлайн-спільноти, охоплюючи такі аспекти, як фінансування, підготовка кадрів і спільні наративи.

Ще однією помітною тенденцією є зростаюче усвідомлення важливості жіночої ролі та гендерних аспектів у наративах і структурах тероризму. Як Аль-Каїда, так і ІДІЛ створюють гендерно-специфічні агітаційні пропагандистські заходи, які по-різному націлені на жінок та чоловіків і стосуються їхніх різних проблем, потреб та вразливостей.

Незважаючи на нещодавнє зменшення кількості терористичних атак, чимало причин і факторів, що їх спричинили, залишаються, а список терористичних акторів значно розширився з початку десятиліття. Це дало підстави дослідникам стверджувати, що «війна з тероризмом» не закінчилася, а вступає в іншу стадію. Зокрема, у спільному дослідженні Центру стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) "Еволюція салафітської джихадистської загрози та подальші випробування з боку «Ісламської держави», «Аль-Каїди» та інших угруповань повідомляється, що у 2018 р. у світі налічувалося 67 салафітських джихадистських угруповань, що свідчить про зростання кількості таких угруповань на 180% у період з 2001 р. по 2018 р. [43].

Хоча концепція іноземних бойовиків-терористів (FTF) не є новою, надзвичайний вплив FTF, які прибули до Іраку, Сирії та Лівану з різних куточків світу в період з кінця 2011 р. по 2016 р., зробив їх чи не найголовнішою проблемою у боротьбі з тероризмом для багатьох держав за

останнє десятиліття. Їх участь відіграла ключову роль у глобалізації терористичної загрози.

Більше того, терористи продовжують здійснювати напади на території кількох європейських країн, привертаючи до себе значну увагу ЗМІ. Загалом у період з 2015 р. по 2018 р. на європейській території сталося 15 терористичних атак.

Комплексне дослідження, проведене Інститутом політики GLOBSEC, виявило «зв'язок між злочинністю і тероризмом», що формує походження багатьох європейських джихадистів. Спираючись на масиви даних з різних європейських країн, включаючи Францію, Великобританію, Іспанію, Італію та Грецію, дослідження вказує на те, що «...значна кількість європейських джихадистів були залучені в ту чи іншу форму злочинної діяльності до скоєння актів політичного насильства» [57]. Майже третина європейських джихадистів мають історію серйозних проблем із законом, беручи участь у таких правопорушеннях, як пограбування, крадіжки зі зломом, крадіжки, торгівля людьми і шахрайство. Багато з них після арешту і засудження відбували покарання у в'язниці, де пройшли трансформацію від злочинців до терористів і радикалізувалися через взаємодію з іншими радикально налаштованими ув'язненими.

В аналітичній доповіді Інституту стратегічних досліджень «Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні» підкреслюється, що діяльність терористичних організацій не лише призводить до численних жертв та руйнувань, але й посилює відчуття незахищеності та невизначеності серед населення. Вирішення цієї ситуації вимагає від держави демонстрації результатів її антитерористичних зусиль та ефективної комунікації з громадськістю. Національні уряди мають визначити оптимальні та ефективні стратегії протидії тероризму, посилити спроможність спецслужб та правоохоронних органів, а також виділити відповідні бюджетні ресурси. Водночас, у демократичних країнах фундаментальним викликом є досягнення балансу між необхідністю втручання правоохоронних органів у приватне

життя громадян та їхнім обов'язком відстоювати права людини [49, с. 6].

Важливо підкреслити, що методи фінансування тероризму еволюціонують. Терористичні організації активно створюють і використовують мережі із залученням міжнародних неурядових благодійних організацій, здійснюють офшорні операції, отримують кошти шляхом звільнення іноземних заручників, беруть участь у торгівлі природними ресурсами, ведуть незаконну діяльність (торгівля зброєю, наркоторгівля, контрабанда тощо), стягують «податки» та надають «послуги» населенню, яке проживає на підконтрольних терористам територіях.

Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) є автономною міжурядовою організацією, що займається розробкою та просуванням політики, спрямованої на захист світової фінансової системи від відмивання грошей, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

Терористичні організації використовують технологічні досягнення і поширюють свій вплив на цифрову сферу. Розширенню присутності ІДІЛ значною мірою сприяє активне використання соціальних мереж для поширення пропаганди і провокацій. Використання різних цифрових платформ для вербування, навчання і мотивації докорінно перетворило ІДІЛ з повстанської групи, що діє фізично, на «віртуальний халіфат». Сьогодні ІДІЛ використовує онлайн-простір для артикуляції релігійних наративів, наголошуючи на обов'язку підтримувати одновірців-мусульман, а не на обговоренні потенційного відродження організації.

Використовуючи медіа та мережеву тактику терору, ІДІЛ визнана організатором систематичних актів символічного терору, стратегічно розроблених для широкого розповсюдження через електронні ЗМІ та соціальні мережі. Навіть випадки військової жорстокості, такі як масові страти і широке використання терористів-смертників, перетворюються на символічні терористичні акти, що транслюються на широку аудиторію. Тактика мережевого терору передбачає залучення випадкових прихильників,

які організаційно не пов'язані з рухом, але організовують терористичні акти на основі пропагандистських матеріалів руху та ініційованих ним терористичних кампаній. Такий підхід надає терору спонтанності, непередбачуваності та масовості, сприяє емоційному залученню цілих етнічних чи соціальних категорій та прискорює формування відповідних стереотипів у громадській думці. Значна міграція біженців у середині 2010-х років ще більше посилила цю тенденцію. Маючи ефективну фундаменталістську ідеологію та мережеву структуру, яка більше нагадує рух, ніж організацію, а також практику мережевого терору, ІДІЛ продовжує поширювати свій вплив з Близького Сходу на Центральну Африку та Європу, підживлюючись створенням ісламських громад у потоках мігрантів, де діють активісти радикального руху.

Терористи, насильницькі екстремісти та організовані злочинні угруповання використовують пандемію COVID-19 для розширення своєї діяльності, створюючи загрозу ефективності та довірі до урядових заходів реагування.

Криза COVID-19 посилила поширення дезінформації та дезінформації в соціальних мережах, надаючи нові можливості насильницьким недержавним акторам. За останні кілька місяців Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН з питань злочинності та правосуддя (UNICRI) спостерігав значний сплеск зловмисного використання соціальних мереж. Ця тенденція спрямована на підрив довіри до урядів і водночас сприяє поширенню екстремістських наративів, тактики вербування та територіального впливу злочинних організацій. Ці групи, включно з терористами, насильницькими екстремістами та організованою злочинністю, вміло використовують вразливість соціальних мереж для маніпулювання людьми та поширення теорій змови.

Активність у соціальних мережах під час пандемії була задіяна трьома окремими категоріями груп. До першої категорії належать правоекстремістські групи, до другої - групи, пов'язані з ІДІЛ та Аль-Каїдою. Обидві використовують пандемію для посилення наративів, які можуть бути

расистськими, антисемітськими, ісламофобськими, антиіммігрантськими чи антидемократичними. Вони також намагаються зловживати соціальними мережами, щоб підбурювати потенційних терористів до навмисного поширення COVID-19 як імпровізованої біологічної зброї, наприклад, шляхом публічного кашлю. Третій тип включає організовані злочинні групи, які використовують пандемію для покращення позитивного іміджу своїх організацій, розширення своєї діяльності та проникнення в легальну економіку [46, с. 26].

Сьогодні головний контртерорист ООН попередив, що зростаючий вплив екстремістської пропаганди та підбурювання в Інтернеті може спричинити раптовий сплеск терористичних атак після зняття обмежень на поїздки, пов'язаних з пандемією. Це попередження пролунало в той час, коли Рада Безпеки обговорювала загрозу, яку становить Ісламська держава в Іраку та Леванту (ІДІЛ).

Володимир Воронков, заступник Генерального секретаря з питань боротьби з тероризмом і голова Контртерористичного управління ООН, наголосив на необхідності перемоги над ІДІЛ у кіберпросторі під час брифінгу для 15 членів Ради Безпеки ООН [78].

Зростання вразливості до пропаганди та підбурювання з боку ІДІЛ під час пандемії, адже громадяни витрачають все більше часу на перебування в Інтернеті, може сприяти виникненню довгострокової загрози. Крім того, соціально-економічні та політичні негаразди, спричинені пандемією, можуть посилити фактори, що призводять до терористичної радикалізації, що потенційно може призвести до сплеску терористичних атак, коли обмеження, пов'язані з COVID-19, будуть послаблені [3].

Вивчення закономірностей еволюції глобального тероризму має важливе значення з огляду на його гостру політичну актуальність і динамічну природу цього явища. Незважаючи на тривалу історію і вкоріненість тероризму як на міжнародній арені, так і в цілому, в академічній сфері зберігається значний виклик: відсутність консенсусу щодо фундаментальних

питань, пов'язаних з визначенням цього явища. Відсутність згоди сигналізує про труднощі в розумінні його природи, тим самим ускладнюючи спроби зрозуміти його сучасний стан і динаміку розвитку.

Хоча тероризм у світі йде на спад на серед ісламістів, еволюція ландшафту загроз, посилена пандемією COVID-19 та розгорненою війною росії проти України, вносить невизначеність. Пандемія призвела до напруження в роботі регіональних урядів, потенційно створюючи умови для таких угруповань, як ІДІЛ, а збройна агресія російської федерації активізувала терористичні настрої існуючих терористичних організацій для використання слабкості управління та незахищеності, залучення новобранців і розширення впливу в маргіналізованих районах. Для вирішення цих проблем нестабільні держави повинні посилити антитерористичну співпрацю з сусідніми регіонами і використовувати міжнародні ресурси для запобігання відродженню терористичної діяльності. Крім того, міжнародна спільнота повинна залишатися пильною щодо терористичних груп, які використовують соціальні медіа-платформи для поширення екстремістських ідей та експлуатації законного невдоволення маргіналізованих груп.

Таким чином, окреслено сучасні тенденції, виклики та загрози у розвитку міжнародного тероризму. Встановлено, що впродовж 2022-2023 рр. відзначається ескалація міжнародного тероризму, обумовлена, по-перше, неспровокованою війною росії проти України та постійними терористичними актами проти російських військ проти мирного населення України; по-друге, загостренням ізраїльсько-палестинських відносин та діяльністю ХАМАС та інших ісламістських терористичних організацій, що свідчить про динамічність та складність проблеми для міжнародного співтовариства.

Серед основних тенденцій та викликів у зазначеній сфері також можна відзначити такі: 1) географічна експансія – терористичні групи та ідеології розповсюджуються географічно, включаючи регіональні та глобальні мережі, що зумовлює виникнення нових фокусів та осередків активності терористів; 2) зростає використання Інтернету та соціальних мереж для рекрутування,

пропаганди та координації терористичних дій, що, у свою чергу, робить боротьбу з тероризмом в Інтернеті важливим аспектом стратегій протидії; 3) використання терористичними групами різноманітних методів та тактик, включаючи теракти, збройні напади, кібератаки та хімічне озброєння, а також зростання загроза від використання забороненої міжнародним гуманітарним право зброї, зокрема проти цивільного населення; 4) збільшення кількості та різноманітності терористичних груп, які діють на різних ідеологічних та релігійних підставах.

Все це зумовлює необхідність боротьби з міжнародним тероризмом на засадах комплексного та глобального підходу, що охоплює політичні, соціальні, економічні та інші виміри для ефективного протидії сучасним викликам та загрозам.

3.2. Інституційно-правові засади формування і реалізації антитерористичної політики США

Сполучені Штати Америки, які часто перебувають на передовій у боротьбі з міжнародним тероризмом, зазнали значних змін у своєму антитерористичному законодавстві після відомих терористичних атак 11 вересня 2001 р.

У жовтні 2001 р. був прийнятий Закон США «Патріотичний акт» (PATRIOT Act), який офіційно називається «Об'єднання і зміцнення Америки шляхом надання належних інструментів для перехоплення і перешкоджання тероризму». Цей закон розширив можливості правоохоронних органів, розвідки та органів національної безпеки щодо пошуку та моніторингу з метою запобігання тероризму. Серед ключових особливостей можна виділити

- Посилення заходів США щодо запобігання, виявлення та переслідування міжнародного відмивання грошей та фінансування тероризму.
- Застосування особливої уваги до іноземних юридичних осіб, іноземних

фінансових установ та певних міжнародних транзакцій або типів рахунків, які можуть бути предметом злочинних зловживань.

- Зобов'язати всі відповідні компоненти індустрії фінансових послуг повідомляти про потенційні випадки відмивання грошей.
- Посилення заходів для запобігання використанню корумпованими іноземними чиновниками фінансової системи США для отримання особистої вигоди та сприяння поверненню вкрадених активів країнам, яким вони по праву належать [47].

Ст. 201 і 202 Закону США PATRIOT внесли значні зміни, включивши комп'ютерні та терористичні злочини до категорії серйозних правопорушень, у зв'язку з якими правоохоронні органи можуть отримати судовий ордер на прослуховування телефонних розмов. Це розширення дозволило посилити електронне спостереження за особами, підозрюваними у причетності до тероризму, що призвело до розширення типів даних, які провайдери послуг повинні надавати на запит правоохоронних органів.

Критики висловлюють занепокоєння щодо Закону США PATRIOT Act, стверджуючи, що певні аспекти закону не відповідають Конституції і можуть бути використані федеральними органами влади не за призначенням. Серед них - порушення права на приватність, дозвіл на обшуки без ордерів, а також відсутність вимоги до влади інформувати громадян навіть після проведення обшуку. Щоб зняти ці занепокоєння і вирішити питання конституційності, законодавці вирішили, що 16 розділів і два підрозділи закону втратять чинність до 31 грудня 2005 р. Оновлена версія закону, підписана Джорджем Бушем у 2006 році, залишалася чинною до 2015 р., час від часу вносячи до неї поправки [80].

У сучасному світі інформаційні технології відіграють вирішальну роль у боротьбі з тероризмом, стаючи невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Одним з яскравих прикладів є програма уряду США PRISM, яка таємно збирає інформацію, що передається каналами зв'язку. Лише у 2010 р. PRISM перехопила 1,7 мільярда телефонних дзвінків та електронних листів, а також

близько 5 мільярдів точок геолокації з мобільних пристроїв. База даних *Palantir* є ще одним ключовим гравцем, який миттєво поширює інформацію про осіб, що становлять інтерес для правоохоронних органів або служб безпеки. Слідчі можуть встановлювати конкретні параметри пошуку, такі як раса, стать, вік або зріст, отримуючи своєчасні повідомлення про відповідних осіб [52, с. 153].

Ще 2 червня 2015 р. Обама дав зелене світло схваленому Сенатом Закону про свободу США, який прийшов на зміну Закону про патріотизм США. Цей новий закон мав на меті пригальмувати повноваження уряду щодо збору даних, які значною мірою були спровоковані викриттями Едварда Сноудена у 2013 році про те, що уряд прослуховує телефонні та інтернет-повідомлення. Відповідно до Закону про свободу США, уряд може отримати доступ до таких даних, лише попередньо подавши публічний запит до Суду США з питань нагляду за зовнішньою розвідкою (FISA). Незважаючи на ці зміни, чинне антитерористичне законодавство США все ще залишається гарячою темою, наповненою суперечливими положеннями, які продовжують викликати дискусії в засобах масової інформації та в американському суспільстві.

Коли йдеться про боротьбу з тероризмом, Державний департамент США відіграє вирішальну роль завдяки своїм антитерористичним програмам та ініціативам. Одним з помітних гравців у цій сфері є Бюро з контртероризму та протидії насильницькому екстремізму (*Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism*). Це бюро працює над розробкою єдиних стратегій боротьби з тероризмом на глобальному рівні та сприяє співпраці з міжнародними партнерами в антитерористичних зусиллях. Їх мета - працювати пліч-о-пліч з іншими, щоб зробити світ безпечнішим.

До того, як з'явилося Бюро з протидії тероризму та насильницькому екстремізму, існував його попередник - Управління з боротьби з тероризмом, яке було створено у 1972 році. Цей крок був зроблений після того, як спеціальний комітет, створений президентом Річардом Ніксоном після

терористичної атаки на Олімпійських іграх у Мюнхені, рекомендував створити офіс у Державному департаменті. Цей офіс відповідав би за повсякденну координацію боротьби з тероризмом і розробку політичних ініціатив та заходів реагування для уряду США. З роками він зазнав певних змін - у 1985 році він був перетворений на Офіс з координації боротьби з тероризмом, а пізніше, у 2012 році, еволюціонував у те, що ми знаємо зараз як Бюро з боротьби з тероризмом.

Після подій 11 вересня 2001 року президент Джордж Буш-молодший вжив заходів, видавши Указ № 13354 [28], а Конгрес США ухвалив Закон про реформування розвідки і запобігання тероризму (IRTPA) від 2004 року. Ці кроки були спрямовані на реформування розвідувального співтовариства з особливим акцентом на розвідку, пов'язану з тероризмом. Завдяки цим важливим документам з'явився Національний контртерористичний центр (National Counterterrorism Center NCTC), який офіційно розпочав свою діяльність у 2004 році.

Сьогодні NCTC знаходиться на передньому плані, занурюючись в аналіз, куруючи базу даних відомих і підозрюваних терористів, обмінюючись важливою інформацією і розробляючи стратегічні оперативні плани. Спеціальна команда NCTC складається з понад 1000 осіб, які представляють близько 20 різних департаментів і відомств, пов'язаних з розвідкою, національною безпекою і правоохоронними органами - різноманітна команда, віддана спільній меті.

Головна фігура в NCTC – директор Національного контртерористичного центру (D/NCTC) – має велике значення. Ця посадова особа призначається Президентом, затверджується Сенатом і підпорядковується Директору Національної розвідки (DNI). З 29 червня 2021 р. Кр. Абізаїд зайняла цю посаду, увійшовши в історію як восьма затверджена Сенатом директорка і перша жінка, яка очолила контртерористичний центр США [80].

Контртерористична стратегія зосереджується на мережі, що становить найбільш пряму і значну загрозу для Сполучених Штатів, а саме на Аль-Каїді, її

філіях і прихильниках. Визнаючи, що різні країни та угруповання, такі як Іран, Сирія, Хезболла та Хамас, виступають проти інтересів США, підтримуючи тероризм, американський уряд зобов'язується використовувати весь спектр зовнішньополітичних інструментів для захисту країни від цих загроз.

У стратегічному документі викладені конкретні заходи проти «Аль-Каїди», включаючи недопущення придбання або розробки ними зброї масового знищення, ліквідацію їхніх баз, що використовуються для планування терактів, протидію їхній ідеології та виправданню насильства, а також перекриття їхніх засобів, таких як незаконне фінансування, матеріально-технічна підтримка та онлайн-комунікації [81].

Наприкінці 2018 року президент Дональд Трамп затвердив "Національну стратегію боротьби з тероризмом", що стало першим комплексним оновленням з 2011 року. Цей документ представляє свіжий і розвинений підхід до припинення терористичних актів і боротьби з глобальною терористичною загрозою, з особливим акцентом на захисті як світу, так і Америки. Стратегія підкреслює важливість використання всіх наявних у США інструментів для запобігання і протидії тероризму, надаючи поштовх військовим підходам і водночас роблячи новий акцент на невійськових силах і засобах. Простіше кажучи, суть цієї стратегії полягає в тому, щоб захистити американські свободи і твердо стояти на позиції перемоги над будь-ким, хто вдається до насильства з метою знищення, дестабілізації або деградації суспільства [52, с. 151].

Хоча цей документ загалом підтримує підхід адміністрації Обама до запобігання та протидії тероризму, важливо зазначити, що дії та риторика президента Трампа не завжди узгоджуються з цією стратегією. Були випадки, коли він критикував і принижував ключових партнерів і союзників, які мають вирішальне значення в боротьбі з тероризмом. Більше того, виходячи за рамки цієї стратегії, президент Трамп відмовився від кількох ключових заходів, запроваджених адміністрацією Обама для боротьби з тероризмом та усунення першопричин насильницького екстремізму, що призводить до тероризму як на

національному, так і на міжнародному рівнях.

Наприклад, адміністрація Обами встановила чіткі правила використання безпілотників, наголошуючи на зборі розвідувальної інформації та цілеспрямованих діях. Такий підхід мав на меті звести до мінімуму жертви серед цивільного населення і збитки, які в іншому випадку могли б бути використані терористами для вербування. Крім того, адміністрація Обами зайняла позицію проти застосування тортур, вважаючи їх неефективними та аморальними [76].

Підхід президента Трампа до тероризму викликає занепокоєння щодо довгострокової безпеки країни. Його тенденція до розмивання різниці між терористами і громадами, що живуть на передовій у боротьбі з тероризмом, створює ризик посилення радикалізації і ускладнює зусилля щодо співпраці з цими громадами у запобіганні тероризму. Постійне очорнення мусульман зменшує ймовірність того, що громадські та релігійні лідери будуть охоче співпрацювати з урядом у боротьбі з насильницьким екстремізмом.

Під час передвиборчої кампанії та президентства президента Трампа кількість злочинів на ґрунті ненависті, спрямованих проти мусульман, залишалася на високому рівні. Більше того, його наполегливе пов'язування терористичної загрози виключно з ісламом і мусульманами підриває ефективні антитерористичні зусилля, що призводить до політики, яка може виявитися неефективною. Його небажання розрізняти терористів і законслухняних мусульман, які становлять більшість мусульман у Сполучених Штатах і в усьому світі, посилює терористичні наративи, які зображують Сполучені Штати як такі, що перебувають у стані війни з ісламом [76].

Наразі уряд США бере участь у контртерористичній діяльності у 85 країнах світу, що свідчить про значне розширення цих зусиль у глобальному масштабі. На жаль, ці дії часто посилюють місцеві конфлікти, сприяють авторитаризму та незаконному збагаченню. Дослідження Центру стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) свідчить про нещодавнє збільшення кількості терористичних атак і змов у Сполучених Штатах. У 2020 р. цей

показник сягнув 25-річного максимуму, причому 94% інцидентів пов'язані з приватними особами, зосередженими на внутрішніх проблемах, на відміну від 5%, натхненних ідеологією салафітського джихаду. Незважаючи на цей зсув, антитерористична політика США здебільшого зосереджена на протидії зовнішнім загрозам з боку салафітських джихадистів і внутрішніх терористів, пов'язаних з такими угрупованнями, як «Аль-Каїда» та «Ісламська держава», після подій 11 вересня [79].

Щоб подолати ці виклики, президент Джозеф Байден зробив важливий крок, підписавши Національну стратегію боротьби з внутрішнім тероризмом. Цей новаторський документ, оприлюднений адміністрацією Білого дому 15 червня 2021 р., є першим у своєму роді в історії Сполучених Штатів. Зміщення фокусу в бік внутрішнього тероризму було викликане нападом на символ американської демократії - Конгрес США, здійсненим правими екстремістами в січні 2021 р.. Ця безпрецедентна подія, яку за масштабами можна порівняти з терористичними атаками 11 вересня 2001 р., стала тривожним дзвінком для влади, що змусив її переосмислити підходи до антитерористичної політики.

Розробка Стратегії стала результатом ретельного аналізу зусиль уряду США у боротьбі з внутрішнім тероризмом, ініційованого Президентом Джозефом Байденом через його Перехідну команду з питань національної безпеки одразу після вступу на посаду. Команда, очолювана директором Національної розвідки Еврилом Хейнсом, провела всебічний аналіз, щоб прокласти шлях до створення Стратегії [69].

У документі підкреслюється, що найбільш значна смертельна загроза для Сполучених Штатів походить від расово або етнічно мотивованих насильницьких екстремістів, які виступають за вищість білої раси, та антиурядових насильницьких екстремістів [32]. Слід зазначити, що стратегія не пропонує змін до існуючого визначення внутрішнього тероризму, яке закріплене в законодавстві з 2001 р. Згідно з цим визначенням, внутрішній тероризм включає в себе небезпечну для життя діяльність, яка порушує кримінальне законодавство США або штату. Його цілі включають залякування

або примус цивільних осіб, вплив на політику уряду через залякування або примус, а також вплив на поведінку уряду через такі дії, як масове знищення, вбивство або викрадення людей, і все це переважно відбувається в межах територіальної юрисдикції Сполучених Штатів [22].

Стратегія ґрунтується на чотирьох ключових напрямках, кожен з яких стосується різних аспектів домашнього тероризму:

- ***Розуміння та обмін інформацією про внутрішній тероризм:*** Цей компонент спрямований на посилення досліджень та аналізу тенденцій внутрішнього тероризму.
- ***Запобігання вербуванню та мобілізації до насильства і тероризму:*** Метою цього напрямку є підвищення стійкості громад та окремих осіб до насильства і дезінформації. Сюди входять зусилля з цифрової та інформаційної грамотності.
- ***Протидія та стримування внутрішньої терористичної діяльності:*** Це передбачає збільшення фінансування співробітників Міністерства юстиції та Федерального бюро розслідувань (ФБР) для активної протидії та стримування внутрішньої терористичної діяльності.
- ***Робота з тими, хто впродовж тривалого часу сприяє внутрішньому тероризму:*** Останній компонент закликає як федеральний уряд, так і громадянське суспільство боротися з основними факторами, що сприяють внутрішньому тероризму. Це включає боротьбу з расизмом і фанатизмом, вирішення проблеми насильства із застосуванням зброї, протидію дезінформації та послаблення політичної поляризації. Крім того, вона наголошує на проактивних заходах, таких як громадянська освіта, громадянська активність, економічне відновлення і розвиток, а також зміцнення довіри до демократичних інститутів [22].

Після 11 вересня помітно активізувалися контакти між офіційними особами США та ЄС з питань, пов'язаних з поліцією, судовою системою та кордонами. Між двома організаціями було укладено численні угоди, що включають домовленості про обмін інформацією між поліцією і судовими

органами США і ЄС, договори про екстрадицію і взаємну правову допомогу, а також пакти про безпеку контейнерів і дані про пасажирів авіакомпаній. Крім того, спільні зусилля США і ЄС поширюються на боротьбу з фінансуванням тероризму, посилення безпеки на транспорті і спільне вирішення проблеми іноземних бойовиків. Ця посилена співпраця відображає спільну прихильність до вирішення нових викликів взаємопов'язаного світу.

Однак у співпраці між США та ЄС існують постійні проблеми, однією з найгостріших з яких є питання приватності та захисту даних. Переговори щодо різних угод про обмін інформацією, які охоплюють такі сфери, як відстеження фінансів терористів та обмін інформацією про пасажирів авіакомпаній, зіткнулися з перешкодами через занепокоєння ЄС. Ці побоювання стосуються того, чи зможуть Сполучені Штати забезпечити достатній захист персональних даних, що належать європейським громадянам. Побоювання ЄС щодо гарантій захисту даних у США ще більше посилюються після несанкціонованого розкриття програм спостереження Агентства національної безпеки США (АНБ) в середині 2013 р. і подальших звинувачень у діяльності США зі збору інформації в Європі [70].

Загроза тероризму як для Європи, так і для Сполучених Штатів значно зросла у 2015 р., коли ІДІЛ поширила свої атаки за межі свого «ближнього ворога» в Сирії, включаючи руйнівні напади в Парижі. Це спонукало посилити увагу до боротьби з ІДІЛ по обидва боки Атлантики. У лютому 2015 р. відповідні американські відомства підписали дві нові угоди з Європолом, спрямовані на боротьбу з нелегальною міграцією та питанням іноземних бойовиків-терористів. Ці угоди заклали основу для обміну інформацією про осіб, причетних до вербування і транспортування іноземних бойовиків, а також виявлення джерел їхнього фінансування.

ЄС і США провели більш поглиблені обговорення співпраці у сфері безпеки, заглибившись у такі чутливі питання, як реєстри імен пасажирів. США скоригували свою програму безвізового в'їзду, виключивши з неї європейців, які подорожували до Іраку або Сирії протягом останніх п'яти

років. На початку року США змінили свій підхід до реагування на викрадення людей, дозволивши діалог (але не переговори) з терористами, а також дозволивши виплату викупу приватними особами [78].

У той час як ми продовжуємо осмислювати уроки, отримані за два десятиліття після 11 вересня 2001 р., швидке захоплення Талібаном великих міст в Афганістані повернуло цю терористичну організацію в центр уваги світової спільноти. Швидкість, з якою вони відновили контроль, що значно перевищила очікування, особливо після того, як США оголосили про виведення всіх військ з Афганістану до 31 серпня 2021 р., застала міжнародну спільноту зненацька.

До 11 вересня 2001 р. Організація Об'єднаних Націй вже визнала Талібан терористичною організацією і назвала його притулком для терористів, включаючи Усаму бін Ладена. У 1999 р. Резолюція 1267 Ради Безпеки ООН, прийнята відповідно до Глави VII Статуту ООН, наклала на всі держави численні зобов'язання щодо протидії Талібану. Це включало заморожування коштів та інших фінансових ресурсів, що належать Талібану. Резолюція також зобов'язувала держави не дозволяти будь-яким літакам, що належать або експлуатуються Талібаном, злітати або приземлятися на їхній території [37].

У 2000 році були введені додаткові санкції відповідно до Резолюції Ради Безпеки ООН 1333. Ці санкції включали заборону на продаж або надання зброї талібам, заборону на надання технічної, фінансової або навчальної допомоги талібам для ведення військової діяльності, а також заборону на поїздки високопосадовців Талібану [18].

Резолюції підкреслювали санкції проти Талібану, висловлюючи «глибоке занепокоєння з приводу триваючих порушень міжнародного гуманітарного права і прав людини, особливо дискримінації щодо жінок і дівчат». Вони також звернули увагу на поточні проблеми, такі як «переховування і підготовка терористів і планування» талібами терористичних актів [18]. За словами Джулі Коулман, доктора філософії, старшого наукового співробітника Міжнародного центру по боротьбі з тероризмом в Гаазі (ICCT), і

Тані Мехра, обидві резолюції підкреслили важливість «придушення міжнародного тероризму для підтримки міжнародного миру і безпеки» [43]. Ці занепокоєння, актуальні з 2001 року, залишаються критично важливими і в 2021 році, підкреслюючи необхідність будь-якої реакції на дії Талібану, щоб територія Афганістану не стала притулком для терористичних угруповань.

У червні 2021 року в доповіді ООН підкреслювалося, що значна частина керівництва "Аль-Каїди" проживає в прикордонному регіоні Афганістану і Пакистану. Зокрема, багато бойовиків Аль-Каїди та іноземних екстремістів приєдналися до Талібану в різних частинах Афганістану. Відносини між двома угрупованнями залишаються тісними, що ґрунтуються на ідеологічній близькості, спільній боротьбі і навіть родинних зв'язках [93].

Незважаючи на запевнення розірвати зв'язки з терористичними групами, Талібан підтримує зв'язки з Аль-Каїдою, часто через «мережу Хаккані». Ця мережа була визнана терористичною організацією у 2012 році, а її лідер Сіраджуддін Хаккані є заступником лідера Талібану. Уряд США оголосив винагороду за його голову в розмірі 10 мільйонів доларів в рамках програми "Нагороди за справедливість", що є важливим активом у боротьбі американського уряду з міжнародним тероризмом [17]. Заснована в 1984 р. на основі Закону про боротьбу з міжнародним тероризмом, ця програма знаходиться під наглядом Бюро дипломатичної безпеки Державного департаменту США [45].

У лютому 2020 року Хаккані написав статтю для New York Times під назвою «Чого ми, таліби, хочемо», проливаючи світло на глибокі зв'язки між двома групами. Він висловив упевненість, що без іноземного впливу вони зможуть спільно встановити ісламську систему, в якій усі афганці матимуть рівні права. Ця передбачувана система буде захищати права жінок, як це диктує іслам, охоплюючи все, від освіти до можливостей працевлаштування. Хаккані підкреслив важливість заслуг як основи для рівних можливостей. Враховуючи міцні зв'язки між Талібаном і терористичними організаціями, існує відчутний і ймовірний ризик того, що Афганістан може знову стати

притулком для угруповань, які прагнуть здійснити міжнародні атаки. Ігнорування цієї загрози становить значну небезпеку для світової спільноти.

Два роки переговорів між США і Талібаном проклали шлях до значного розвитку подій. У лютому 2020 року вони уклали угоду, потиснувши один одному руки: США виведуть свої війська з Афганістану протягом 14 місяців. Натомість Талібан пообіцяв звільнити Афганістан від притулків терористів і розпочати мирні переговори з іншими афганцями, навіть уклавши угоду про припинення вогню з урядом. Ці переговори стали історичним моментом - першими офіційно визнаними переговорами віч-на-віч між урядом США і талібами з 11 вересня 2001 р. Це визнання надало Талібану нову легітимність як гравця на світовій арені.

Угода не змусила Талібан засудити Аль-Каїду, зізнатися в терактах 2001 року чи активно переслідувати їх військовими чи правоохоронними заходами. Натомість, вона містила туманну обіцянку Талібану не дружити з міжнародними терористичними групами і не заважати їм робити свою справу в Афганістані - не вербувати, не тренувати, не збирати кошти і не займатися паспортними махінаціями. Але, так, це не було твердим зобов'язанням.

Під час своєї президентської кампанії Джо Байден не шкодував слів, критикуючи зовнішню політику Трампа «Америка понад усе» як швидкий шлях до хаосу для США та світу. Байден пообіцяв повернути американське лідерство, відстоювати демократичні цінності в усьому світі та зміцнити ліберальний міжнародний порядок. На початку його президентства ситуація виглядала досить ризикованою: Талібан набирає сили в Кабулі, Аль-Каїда переховується в безпечних притулках у Пакистані, а ставки робляться на те, як довго зможе протриматися афганський уряд. Зважаючи на серйозність ситуації, високі ставки і розмови Байдена про американське лідерство, можна було б очікувати, що він відкине мирну угоду Трампа з талібами і подвоїть зусилля для встановлення тривалого миру в Афганістані. Але, на диво, він вирішив дотримуватися угоди після короткої паузи.

Пол Д. Міллер, професор міжнародних відносин Джорджтаунського

університету, вважає, що крок Байдена не є логічним. Він стверджує, що не було вагомих причин виводити війська, що залишилися, у 2021 році. Ці війська не просто стояли поруч, вони заважали талібам захопити владу і створити безпечний притулок для Аль-Каїди. Вони також тренували афганську армію і підтримували її в битві проти спільних ворогів - як американців, так і афганців. Крім того, кількість жертв була низькою – лише 64 американські військовослужбовці загинули на лінії вогню за минулі 6 років, тобто менш ніж один в місяць. На батьківщині не було масового антивоєнного руху чи гучних закликів припинити війну. За словами Міллера, утримання військ в Афганістані було не просто демонстрацією сили, а стратегічною необхідністю.

«Вивести війська, зробити вигляд, що ви намагаєтеся встановити мир, а потім вказати пальцем на афганців через те, що їм це не вдалося, - досить підступний спосіб виправдати свій відхід», - коментує Ентоні Кордесман, експерт з питань Близького Сходу Центру стратегічних і міжнародних досліджень [80].

Хоча на прес-конференції таліби намагалися зменшити занепокоєння, запевняючи в амністії тих, хто співпрацював з урядом Афганістану, Сполученими Штатами або НАТО, конфіденційний звіт норвезького Центру глобального аналізу RNIPTO розкриває правду. Цей постачальник розвідувальних даних для ООН показує, що Талібан веде чорний список людей, які співпрацювали з американськими або будь-якими іншими зарубіжними збройними силами. Крістіан Неллеманн, керівник групи, яка підготувала звіт, розповів подробиці ВВС: "На радарі Талібана є ціла група людей, і загроза дуже очевидна"[74]. Це тривожна ознака того, що Талібан, можливо, не поспішає виконувати свої обіцянки захищати права людини власного народу.

Протягом двох десятиліть Сполучені Штати беруть активну участь у "Глобальній війні з тероризмом", основна увага приділяється Іраку та Афганістану. Примітним є те, як уряд вирішив фінансувати цю війну - він не пішов шляхом підвищення податків чи випуску військових облігацій, а обрав

позикові кошти. Такий підхід до фінансування означає, що витрати на війну після 11 вересня включають не лише прямі витрати на операції, обладнання та персонал, але й відсотки, що накопичуються на цей борг. Починаючи з 2001 року, ці відсоткові платежі зростають, перенаправляючи все більше і більше коштів платників податків на виплату відсотків замість того, щоб бути спрямованими на більш конструктивні та корисні справи.

Антитерористична система США функціонує в рамках широкої законодавчої бази, яка активно підтримує діяльність правоохоронних і розвідувальних органів у цій критично важливій сфері. Розвиток антитерористичного законодавства в США набрав обертів після трагічних подій 11 вересня 2001 року. Прийняття у 2001 році федерального закону, відомого як "Патріотичний акт", значно розширило повноваження розвідувальних і правоохоронних органів у сфері боротьби з тероризмом, що призвело до різних суперечок, пов'язаних зі стеженням - як за громадянами країни, так і за представниками іноземних держав.

Крім того, антитерористичне законодавство постійно розвивається, а зусилля з його перегляду та вдосконалення не припиняються. Система державних антитерористичних інституцій є розгалуженою, добре фінансується та ефективно координується через спеціальні міжвідомчі органи. Головні цілі антитерористичної системи США залишаються чіткими і стратегічними:

- запобігання терористичним атакам;
- встановлення обмежень на застосування засобів масового ураження в цілях тероризму;
- запобігання будь-якій допомозі і підтримці тероризму та його фінансуванню;
- встановлення перепон для контролю терористичних груп над окремими територіями.

Таким чином, антитерористична політика Сполучених Штатів Америки ґрунтується на широкому спектрі інституційно-правових засад, які суттєвим чином сприяють міжнародному співробітництву держав у боротьбі з тероризмом, включаючи законодавчі, виконавчі та судові аспекти. На основі

аналізу нормативно-правової бази, а також наукових джерел було виявлено, що: 1) Конгрес США має ключову роль у прийнятті законів, пов'язаних із боротьбою з тероризмом, оскільки закони, такі як Патріотичний Закон (USA PATRIOT Act), надають владі розширені повноваження для забезпечення національної безпеки та боротьби з тероризмом; 2) Президент США відіграє ключову роль у формуванні та реалізації антитерористичної політики, зокрема має право використовувати військову силу та приймати екзективні рішення для забезпечення національної безпеки та впливає на надання військової та гуманітарної допомоги Україні у боротьбі з міжнародним тероризмом росії; 3) DHS координує федеральні зусилля з підтримання безпеки країни в тому числі у сфері антитерористичної діяльності; 4) CIA здійснює розвідку за кордоном та проводить аналіз інформації для запобігання терористичним загрозам; та ін.

Зазначені інституційно-правові засади сприяють координованому та ефективному реагуванню на внутрішні та міжнародні терористичні загрози, забезпечуючи збалансований підхід до забезпечення національної та міжнародної безпеки та захисту прав людини.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу особливостей міжнародно-правового регулювання співпраці держав у боротьбі з тероризмом на сучасному етапі, нами було зроблено такі теоретичні та практичні висновки:

1. Досліджено поняття та правову сутність міжнародного тероризму. Встановлено, що на сьогодні відсутній єдиний підхід до визначення тероризму в міжнародному праві. Узагальнивши різні наукові та загальноприйняті точки зору, автор пропонує наступне визначення терміну «тероризм»: це міжнародний злочин, що полягає в умисному вбивстві та/або заподіянні тяжких тілесних ушкоджень особам, які не беруть активної участі у воєнних діях під час збройних конфліктів. Основною його метою є навмисне залякування населення або примушення певної держави чи міжнародної організації до вчинення або утримання від певних дій.

2. Проаналізовано проблеми протидії тероризму в сучасному міжнародному праві та встановлено, що необхідність протидії міжнародному тероризму визнається однією з найбільших і важливих проблем у сучасному міжнародному праві, оскільки тероризм порушує основні принципи міжнародного правопорядку, ставлячи під загрозу безпеку та права громадян світу.

На сьогодні у системі протидії тероризму на міжнародному рівні нараховується велика кількість міжнародних та регіональних конвенційних та інституційних інструментів, метою яких є боротьба з міжнародним тероризмом (ядерним, бомбовим, з фінансуванням тероризму тощо). Серед ключових міжнародних конвенційних механізмів у системі протидії тероризму можна відзначити: Нью-Йоркську конвенцію про боротьбу із захопленням заручників (1979), Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997), Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999) та ін. З-поміж інституційних механізмів, спрямованих на боротьбу з тероризмом, варто відзначити: ОАД, ГУАМ, ОДКБ, Антитерористичний центр СНД та ін.

3. Схарактеризовано Організацію Об'єднаних Націй як центральну установу у боротьбі з тероризмом на сучасному етапі та встановлено, що ООН відіграє важливу роль у боротьбі з тероризмом у сучасному світі, оскільки вона виконує її через різноманітні органи, агентства та механізми, розроблені для забезпечення міжнародної безпеки та протидії тероризму, а саме: 1) резолюції Ради Безпеки ООН, що стосуються протидії тероризму та забезпечення міжнародної безпеки, серед яких особливе значення відіграє Резолюція 1373 (2001), яка закликає держави вживати заходів для боротьби з тероризмом, включаючи прийняття законів, що криміналізують фінансування тероризму, і вдосконалення міжнародного співробітництва в цій сфері; 2) Генеральна Асамблея та інші органи ООН, що покликані розглядати питання тероризму та сприяють обговоренню та розробці стратегій для боротьби з цим явищем, а також виступають платформою для обміну ідеями та кращих практик між державами; 3) Офіс ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), покликаний виконувати завдання з протидії тероризму та транснаціональній злочинності та надавати технічну допомогу країнам у сфері вдосконалення законодавства, розвитку кримінально-правових стандартів та підтримки правосуддя у справах, пов'язаних з тероризмом; 4) різні агентства ООН (UNESCO, UNICEF та Інтерпол), що здійснюють проекти та програми, спрямовані на протидію радикалізації, забезпечення освіти та розвитку спільнот для запобігання тероризму; 5) група дійсного виконавчого директора Комітету ООН з боротьби з тероризмом (CTED), що виконує центральну роль у сприянні державам у виконанні міжнародних стандартів протидії тероризму та координації у забезпеченні дотримання резолюцій Ради Безпеки.

4. Проведено аналіз міжнародно-правових механізмів у боротьбі з тероризмом у межах актів ЄС та встановлено, що Європейський Союз (ЄС) використовує різні міжнародно-правові механізми для боротьби з тероризмом, які стосуються законодавства та політики: 1) рішення та директиви ЄС спрямовані на уніфікацію правових стандартів серед країн-членів для боротьби з тероризмом (наприклад, ЄС прийняв директиву щодо

боротьби з терористичними злочинами, яка визначає і криміналізує терористичні дії та надає стандартні визначення та санкції); 2) європейський ордер на арешт – механізм, що спрощує процедуру екстрадиції між країнами-членами ЄС у справах тероризму та інших важливих злочинах та забезпечує швидкий і ефективний спосіб передачі осіб, підозрюваних у терористичних злочинах; 3) Європейське агентство з безпеки авіації (EASA) –відповідає за забезпечення безпеки в цивільній авіації в ЄС, включаючи заходи щодо запобігання та боротьби з терористичними загрозами; 4) Європейське агентство з правопорядку (Europol), яке відіграє ключову роль у зборі та обміні інформацією між правоохоронними органами країн-членів ЄС (його завданням є розслідування терористичних злочинів та надання оперативної підтримки); 5) Європейське агентство з контролю за кордонами та прикордонним обладнанням (Frontex), яке сприяє управлінню та координації міжнародної співпраці на кордоні ЄС, що, у свою чергу, запобігає пересуванню терористів; 6) механізми обміну інформацією та співпраці між правоохоронними органами країн-членів для ефективного виявлення та розслідування терористичних злочинів.

Зазначені механізми є частиною ширшого стратегічного підходу ЄС до боротьби з тероризмом, який охоплює різні сфери, включаючи профілактику радикалізації, підтримку жертв тероризму та співпрацю з міжнародними партнерами.

5. Визначено особливості застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. у системі протидії тероризму та встановлено, що Конвенція та її органи, зокрема ЄСПЛ, відіграють важливу роль у системі протидії тероризму в контексті Європейського регіону. Визначено основні особливості використання цієї Конвенції у боротьбі з тероризмом: 1) Конвенція визначає широкий спектр основних прав і свобод, таких як право на життя, право на свободу та особисту недоторканність, право на справедливий суд, право на свободу думки, совісті та релігії, що становлять основоположні принципи, які повинні бути забезпечені, навіть у

контексті боротьби з тероризмом; 2) Конвенція дозволяє обмеження прав людини за умови, що вони передбачені законом, необхідні у демократичному суспільстві та пропорційні до мети. Це означає, що держави можуть приймати заходи для протидії тероризму, але ці заходи повинні бути сумісні з основними принципами прав людини; 3) Конвенція передбачає заборону видачі осіб до країн, де існує реальний ризик порушення їхніх прав людини, включаючи країни, де може бути використано піддавання під тортури або нелюдське або утискуюче поводження; 4) ЄСПЛ визнається головним органом у вирішенні справ з порушення прав людини у контексті Європейської конвенції, що полягає у праві фізичних та юридичних осіб подавати скарги до ЄСПЛ, який визначає, чи були порушені їхні права та свободи; 5) впровадження процедури конституційних скарг, які дозволяють громадянам виносити справи до конституційних судів щодо порушення їхніх прав.

Використання Європейської конвенції про права людини в системі протидії тероризму визначає баланс між необхідністю забезпечити безпеку та дотриманням основних прав людини в умовах демократії та правової держави. Це дозволяє забезпечити ефективність заходів протидії тероризму, уникнувши при цьому порушення прав людини.

6. Окреслено сучасні тенденції, виклики та загрози у розвитку міжнародного тероризму. Встановлено, що впродовж 2022-2023 рр. відзначається ескалація міжнародного тероризму, обумовлена, по-перше, неспровокованою війною росії проти України та постійними терористичними актами проти російських військ проти мирного населення України; по-друге, загостренням ізраїльсько-палестинських відносин та діяльністю ХАМАС та інших ісламістських терористичних організацій, що свідчить про динамічність та складність проблеми для міжнародного співтовариства.

Серед основних тенденцій та викликів у зазначеній сфері також можна відзначити такі: 1) географічна експансія – терористичні групи та ідеології розповсюджуються географічно, включаючи регіональні та глобальні мережі,

що зумовлює виникнення нових фокусів та осередків активності терористів; 2) зростає використання Інтернету та соціальних мереж для рекрутування, пропаганди та координації терористичних дій, що, у свою чергу, робить боротьбу з тероризмом в Інтернеті важливим аспектом стратегій протидії; 3) використання терористичними групами різноманітних методів та тактик, включаючи теракти, збройні напади, кібератаки та хімічне озброєння, а також зростання загроза від використання забороненої міжнародним гуманітарним право зброї, зокрема проти цивільного населення; 4) збільшення кількості та різноманітності терористичних груп, які діють на різних ідеологічних та релігійних підставах.

Все це зумовлює необхідність боротьби з міжнародним тероризмом на засадах комплексного та глобального підходу, що охоплює політичні, соціальні, економічні та інші виміри для ефективного протидії сучасним викликам та загрозам.

7. Проведено аналіз інституційно-правових засад формування та реалізації антитерористичної політики США та встановлено, що антитерористична політика Сполучених Штатів Америки ґрунтується на широкому спектрі інституційно-правових засад, які суттєвим чином сприяють міжнародному співробітництву держав у боротьбі з тероризмом, включаючи законодавчі, виконавчі та судові аспекти. На основі аналізу нормативно-правової бази, а також наукових джерел було виявлено, що: 1) Конгрес США має ключову роль у прийнятті законів, пов'язаних із боротьбою з тероризмом, оскільки закони, такі як Патріотичний Закон (USA PATRIOT Act), надають владі розширені повноваження для забезпечення національної безпеки та боротьби з тероризмом; 2) Президент США відіграє ключову роль у формуванні та реалізації антитерористичної політики, зокрема має право використовувати військову силу та приймати екзективні рішення для забезпечення національної безпеки та впливає на надання військової та гуманітарної допомоги Україні у боротьбі з міжнародним тероризмом росії; 3) DHS координує федеральні зусилля з підтримання безпеки країни в тому

числі у сфері антитерористичної діяльності; 4) СІА здійснює розвідку за кордоном та проводить аналіз інформації для запобігання терористичним загрозам; та ін.

Зазначені інституційно-правові засади сприяють координованому та ефективному реагуванню на внутрішні та міжнародні терористичні загрози, забезпечуючи збалансований підхід до забезпечення національної та міжнародної безпеки та захисту прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверіна О.Р., Балацький Д.Ю. Актуальні проблеми протидії релігійному екстремізму. *Влада та управління*. 2015. № 4. С. 172-178.
2. Авраменко О.Ю. Міжнародно-правові аспекти регламентації співробітництва держав у боротьбі з міжнародним тероризмом у рамках допоміжних органів Ради безпеки ООН. *Міжнародне публічне та приватне право*. 2014. № 1. С. 22-25.
3. Антипенко В.Ф. Механізм міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом: автореф. дис. ... наук. ступ. д.ю.н. Спеціальність: 12.00.10 – Міжнародне право. Європейське право. Москва, 2004. 64 с.
4. Бохенко В.М., Удосконалення системи боротьби з тероризмом: досвід США. *Інформація і право*. № 3(38)/2021. С. 149-154.
5. Броваренко С.В. Поняття кримінально-правової політики через призму системного підходу. *Юстиція*. 2014. № 3. С. 51-54.
6. Брунер Р.А. Кримінально-правове значення резолюції Генеральної Асамблеї ООН, яка засуджує героїзацію нацизму. *Сучасне право*. 2015. № 3. С. 135-138.
7. Бунчук М.М. Фінансово-економічний механізм формування та реалізації державної політики протидії тероризму: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Національна академія державного управління при Президентіві України. Київ, 2018. 235 с.
8. Бущенко О. Проти катування. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Систематизований дайджест рішень Європейського суду з прав людини. Харків: Фоліо, 2005. 288 с.
9. Войтенко А.С. Кримінально-правова протидія міжнародному тероризму. *Кримінальне право*. 2020. № 2. С. 128-134.
10. Галкін А.Ю. Суб'єктивні ознаки складу терористичного акту. *Молодий вчений*. 2021. № 12 (71). С. 37-49.

11. Гбур З., Кошова С. Нормативно-правові засади боротьби з тероризмом в Україні. *Аспекти громадського управління*. 2021. № 1. Том 9. С. 72-80.
12. Глобальна контртерористична стратегія Організації Об'єднаних Націй, затверджена Резолюцією шістдесятої сесії Генеральною Асамблеєю ООН 60/288 від 08.09.2006 р. URL: <https://undocs.org/ua/A/RES/60/288> (дата звернення: 14.09.2023).
13. Глобальна контртерористична стратегія. Організації Об'єднаних Націй: сьомий огляд. Сімдесят п'ята сесія Пункт 123 порядку денного Глобальна контртерористична стратегія Організації Об'єднаних Націй URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3930201?ln=ru#record-files-collapse-header> (дата звернення: 14.09.2023).
14. Гуренко З.Г. Кримінально-правові проблеми відмежування терористичного акту від суміжних складів злочинів. *Правові науки*. 2019. № 2 (69). С. 58-65.
15. Грицишин Л.О. Основні напрями вдосконалення державної політики протидії тероризму. *Держава і право*. 2020. № 3. С. 335-341.
16. Данильченко Ю.Б. Організація Об'єднаних Націй як ключовий суб'єкт протидії тероризму на міжнародному рівні. Актуальні проблеми правового забезпечення протидії злочинності. Харків, 2020. С. 5-7.
17. Дванадцята доповідь Генерального секретаря про загрозу, що створюється ІДІЛ (ДАІШ) для міжнародного миру та безпеки, та про спектр зусиль Організації Об'єднаних Націй щодо надання підтримки державам-членам у боротьбі з цією загрозою. Рада Безпеки. Distr.: General 29 January 2021 Ukrainian. URL: <https://undocs.org/ua/S/2021/98> (дата звернення: 14.09.2023).
18. Довідник із застосування Європейської конвенції з прав людини. Право на життя. 31 серпня 2018 р. Страсбург: Рада Європи, 2018. 50 с.
19. Договір держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав про протидію легалізації (відмиванню) злочинних доходів та фінансуванню

тероризму від 05 жовтня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/997_g80 (дата звернення: 04.10.2023).

20. Договір про співпрацю держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з тероризмом від 04 червня 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/997_519 (дата звернення: 14.09.2023).

21. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення: монографія / В. П. Ємельянов. Х.: Право, 2016. 88 с.

22. Ємельянов В.П. Понятійний апарат у сфері правової протидії тероризму: теоретичне та практичне значення. *Форум права*. 2011. № 1. С. 348–361.

23. Жупанова К. Контртерористична політика ЄС: транснаціональний аспект і досвід для України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2018. Вип. 18. С. 292-298.

24. Загальна декларація прав людини, прийнята та проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Стор. 89. Ст. 3103.

25. Іваненко Д.В. До питання кваліфікації терористичного акта. *Вісник магістратури*. 2018. №3-2 (30). С. 77-89.

26. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 270.

27. Конвенція про правопорушення та деякі інші дії, вчинені на борту повітряного судна (Токіо, 14 вересня 1963 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_244#Text (дата звернення: 08.10.2023).

28. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_085 (дата звернення: 08.10.2023).

29. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. *Офіційний вісник України*. 2007. № 65. Стор. 124. Ст. 2536.

30. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. *Офіційний вісник України*. 2001. №21. Стор. 1. Ст. 920.
31. Кубальський В.Н. Терористичний акт як елемент насильства над особистістю. *Nauka-Rastudent*. 2016. № 4. С.112-118.
32. Лисак С. П. Розвиток понятійно-категоріального апарату державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1947> (дата звернення: 08.10.2023).
33. Маринів І.І. Боротьба з тероризмом в світлі актів Європейського Союзу та Ради Європи (співвідношення права Європейського Союзу з міжнародним правом). Сучасні глобалізаційні виклики і міжнародне право : зб. наук. ст. за матеріалами IV Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 15 листоп. 2018 р. Харків, 2018. С. 19–27.
34. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text (дата звернення: 17.09.2023).
35. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 15 грудня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text (дата звернення: 17.08.2023).
36. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. – URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/raceconv.shtml (Дата звернення: 18.10.2023).
37. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму Нью-Йорк, 9 грудня 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text (дата звернення: 17.09.2023).
38. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_043 (дата звернення: 14.09.2023).

39. Мілецький В.П. Міжнародний тероризм: політико-правовий вимір теорії і практики протидії. *Міжнародний кримінологічний журнал*. 2017. Т. 11, № 1. С. 180–189.
40. Мокляк В.В. Сучасний досвід США у сфері запобігання тероризму. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Вип. 34. С. 219-229.
41. Моїсеєв О.В. Проблема визначення тероризму в міжнародному праві. *Актуальні проблеми міжнародного права*. 2016. № 12 (49). С. 2919–2923.
42. Новікова Л.В. Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй як інституція протидії тероризму. *Вісник Харківського національного університету імені В.М. Каразін*. № 1144, 2014. С. 25–28.
43. Опольська Н.М. Обмеження права на свободу творчості в прецедентній практиці Європейського суду з прав людини. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 1. С. 187–200.
44. 50 Палата Європейського суду з прав людини. Страсбург: ЄСПЛ, 2015. С. 204–1163.
45. Паливода В.О. Національна стратегія протидії внутрішньому тероризму Сполучених Штатів Америки. Центр зовнішньополітичних досліджень. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-07/usa-national-strategy.pdf> (дата звернення: 10.08.2023).
46. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. №638-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. №16. Стор. 5. Ст. 697.
47. Про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС: Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text (дата звернення: 10.08.2023).
48. Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) №

648/2012 Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради і Директиви Комісії 2006/70/ЄС: Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2015 року. URL: [https://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160516/DIRECTIVE%20\(EU\)%202015_UA.htm](https://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160516/DIRECTIVE%20(EU)%202015_UA.htm) (дата звернення: 10.08.2023).

49. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Стор. 453. Ст. 2372.

50. Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї, від 16 вересня 1963 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Стор. 454. Ст. 2373.

51. Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари від 28 квітня 1983 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Стор. 456. Ст. 2374.

52. Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 22 листопада 1984 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Стор. 458. Ст. 2375.

53. Протокол № 11, який передбачає перебудову контрольного механізму, створеного Конвенцією про захист прав і основних свобод людини, від 11 травня 1994 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 291.

54. Протокол № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ETS №177). *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Стор. 460. Ст. 2376.

55. Протокол № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за всіх обставин, від 03 травня 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Стор. 462. Ст. 2377.

56. Протокол № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який змінює контрольну систему Конвенції, від 13 травня 2004 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 3215.

57. Протокол № 15 про внесення змін до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 24 червня 2013 р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 88. Стор. 21. Ст. 2678.

58. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. *Офіційний вісник України*. 1997. № 29. Ст. 11.

59. Рамкове Рішення Ради від 13 червня 2002 року про європейський ордер на арешт та процедури передачі правопорушників між державами-членами (2002/584/ЮВС). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b17#Text (дата звернення: 10.08.2023).

60. Резнікова О.О., Місюра А.О., Дрьомов С.В., Войтовський К.Є. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналітична доповідь / за заг. ред. О.О. Резнікової. Київ: НІСД, 2017. 60 с.

61. Резолюція 1373 (2001), прийнята Радою Безпеки на його 4385 засіданні, 28 вересня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_854#Text (дата звернення: 16.08.2023).

62. Резолюція 2178 (2014), прийнята Радою Безпеки на її 7272 засіданні 24 вересня 2014 р. РБ ООН. URL: <https://www.undocs.org/ua/S/RES/2178%20> (дата звернення: 10.10.2023).

63. Резолюція 49/60 Генеральної Асамблеї від 9 грудня 1994 року «Про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму». URL: <https://undocs.org/ua/A/RES/49/60> (дата звернення: 10.11.2023).

64. Резолюція 60/288, прийнята ГА ООН 8 вересня 2006 р.

65. Резолюція РБ ООН 1373 (2001), прийнята Радою Безпеки на його 4385 засіданні, 28 вересня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_854#Text (дата звернення: 10.11.2023).

66. Рішення ЄСПЛ у справі «Організація «Екін» проти Франції» від 17 липня 2001 р. *Юридичний вісник України*. 2002. № 22. Стор. 15.

67. Сімдесят перша сесія Пункт 118 порядку денного Глобальна контртерористична стратегія Організації Об'єднаних Націй Потенціал системи Організації Об'єднаних Націй щодо надання державам-членам підтримки у здійсненні Глобальної контртерористичної стратегії Організації Об'єднаних Націй Доповідь Генерального секретаря. 60 с. URL: <https://undocs.org/ua/A/71/858> (дата звернення: 10.11.2023).

68. Солоденко В.С. Посилення відповідальності за злочини терористичного спрямування: проблеми комплексного підходу. *Актуальні проблеми міжнародного права*. 2022. № 6. С. 53-59.

69. Таран О.В., Цюприк І.В. Практика Європейського суду з прав людини з питань, що стосуються проявів тероризму. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (14). С. 396–404.

70. Тероризм і Європейська конвенція з прав людини. *Практика ЄСПЛ. Український аспект*. 2019. URL: <https://www.echr.com.ua/publication/terorizm/> (дата звернення 29.09.2023).

71. Тероризм: кримінологічна детермінація та кримінально-правова протидія: монографія за заг. ред. В.С. Канціра. Львів: ЛьвівДУВС, 2016. 188 с.

72. Статут Організації Об'єднаних Націй: Міжнародний документ від 26 червня 1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення 09.09.2023).

73. Сягровець В.А. Міжнародне співробітництво у сфері протидії тероризму в Європі: аналіз нормативно-правової бази. *Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення*. 2017. № 2. С. 9-12.

74. Фролова О.Е. Про прикметник «екстремістський». *Міжнародна юстиція*. 2015. № 6. С. 56-60.

75. BakIrcl H., Ug̃ur E. Article 3 of the European Convention on Human Rights. A Practitioner's Handbook. Geneva: World Organization Against Torture, 2006. 796 p.

76. Communication from The Commission to European Parliament, The European Council, The Council, The European. Economic And Social Committee And The Committee Of The. регіонів. Counter-Terrorism Agenda for EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond. Brussels, 9.12.2020. COM(2020) 795 final. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-12/09122020_communication_commission_european_parliament_the_council_eu_agenda_counter_terrorism_po-2020-9031_com-202 (accessed on: 10.11.2023).

77. Council Framework Decision of 13 June 2002 on combating terrorism. No longer in force, Date of end of validity: 19/04/2017; Repealed and replaced by 32017L0541. Latest consolidated version: 09/12/2008. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2002/475/oj (accessed on: 06.09.2023).

78. Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism. Warsaw, 16 May 2005. Official Journal of the European Union. L 159/3. 22.6.2018. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0622\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0622(01)&from=EN) (accessed on: 17.08.2023).

79. Directive (EU) 2017/541 Of the European Parliament and of The Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L0541&from=EN> (accessed on: 02.09.2023).

80. Reidy A. The prohibition of torture. A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 6. 2016. 52 p.

81. Regulation (EU) 2015/847 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on information accompanying transfers of funds and

repealing Regulation (EC) No 1781/2006 (Text with EEA relevance) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015R0847> (accessed on: 17.08.2023).

82. Schmid Alex P. Terrorism Prevention: Conceptual Issues (Definitions, Typologies and Theories). Chapter 2. Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness Edited by Alex P. Schmid. ICCT, 2021, R. 13-48.